

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060103

DOM
2020-12-08
Stockholm

Mål nr
M 12143-19

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Vänersborgs tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2019-10-23 i mål nr M 2661-18, se bilaga A

PARTER

Klagande

Grus och Makadam i Värmland AB

Ombud: J.S.

Motparter

1. Länsstyrelsen i Värmlands län
2. Miljönämnden i Karlstads kommun
3. Sveriges geologiska undersökning
4. Teknik- och fastighetsnämnden i Karlstads kommun

SAKEN

Ansökan enligt 9 och 11 kap. miljöbalken om tillstånd till fortsatt och utökad bergtäktsverksamhet samt viss vattenverksamhet på fastigheterna XX, YY och ZZ samt XY i Karlstads kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandet.

Dok.Id 1638871

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.hovratt@dom.se www.svea.se		måndag – fredag 09:00–16:30

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Grus och Makadam i Värmland AB (bolaget) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska ändra mark- och miljödomstolens dom och bevilja bolaget sökt dispens från vattenskyddsföreskrifterna och meddela tillstånd till sökt verksamhet. Bolaget har även yrkat att det av mark- och miljödomstolen utdömda beloppet för rättegångskostnader till Teknik- och fastighetsnämnden i Karlstads kommun ska sättas ned till 12 000 kr.

Länsstyrelsen i Värmlands län (länsstyrelsen) och Teknik- och fastighetsnämnden i Karlstads kommun (tekniknämnden) har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens dom.

Miljönämnden i Karlstads kommun (miljönämnden) har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens dom och har för det fall tillstånd skulle ges yrkat att domstolen ska fastställa villkor om att ingen verksamhet får påbörjas förrän infiltrationsområdet har undersökts avseende bl.a. förekomsten av oljeföreningar och eventuella föroreningar på ett säkert sätt har avlägsnats.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har medgett bolagets yrkanden om att dispens och tillstånd ska ges under förutsättning att bolaget säkerställer en god kontroll av vattenkvaliteten.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Bolaget har, utöver vad som anförts i mark- och miljödomstolen, tillagt/förtydligt i huvudsak följande:

Verksamheten är bra lokaliserad vad gäller risk för störningar och med hänsyn till transporter och närhet till avsättningsområdet. Bergmaterialet är lämpligt för den användning som avses och brytning under grundvattenytan medför att mängden tillgängligt bergmaterial blir stort i förhållande till påverkad markyta. Behovet av bergmaterial kommer att öka de närmsta åren eftersom tillstånden för naturgrustäkter

kommer att upphöra. Detta ska beaktas vid bedömningen av om det föreligger särskilda skäl för dispens från vattenskyddsföreskrifterna. Vid bedömningen ska även en intresseavvägning göras. Vid denna ska beaktas att bergtäkten utgör en väsentlig del av såväl det sökande bolagets verksamhet som av verksamheten inom Värmlandsschakt ekonomiska förening.

Det finns en teoretisk möjlighet att göra ytterligare utredningar avseende risk för påverkan på vattentäkten. Bolaget anser dock att omfattande hydrogeologiska utredningar gjorts som visar att sökta åtgärder kan genomföras utan risk för negativ påverkan på vattentäkten.

Infiltrationskapaciteten är stor i förhållande till det länshållningsflöde som avses infiltreras. Det primära området för infiltrationen är ett damm-/våtmarksliknande område som inte har något naturligt in- eller utlopp. Dammen har bildats genom uttag av sand och grus under grundvattenytan och utgörs således av en s.k. täktsjö som står i hydraulisk kontakt med grundvattenmagasinet. Tillförsel av vatten till dammen innebär primärt en höjning av dammens vattenyta och sekundärt en höjning av grundvattennivåerna i närområdet kring dammen. Tryckhöjningen i grundvattenmagasinet kommer att öka grundvattenflödet. Någon större höjning av dammens vattenyta är inte förväntad eftersom omgivande jordlager domineras av genomsläppliga jordarter. Tryckökningar förväntas att avta snabbt med ökat avstånd från dammen. I närområdet till dammen och inom respektive reservyta för infiltration har grundvattenrör installerats. Infiltrationsanläggningen är inte tänkt som ett reningssteg och behöver inte vara det. En omättad zon är därför inte nödvändig för rening men det finns dock stora sådana ytor i området som är tillgängliga för infiltration.

Inför provpumpningen borrades sju brunnar och den med högst kapacitet valdes. Andra brunnar med bättre geografiskt läge gav inget vatten. Provpumpningen skedde under tio veckor, vilket är en förhållandevis lång tid, och ytterligare provpumpning hade gett begränsat med information. Att undersöka ”allt” vatten inom tillrinningsområdet skulle kräva provpumpning, vattenprovtagning och laboratorieanalyser under minst ett helt hydrologiskt år. Så långa undersökningstider är inte en rimlig undersökningsnivå och under en sådan tid hinner även naturlig variation och eventuell

påverkan från mänsklig verksamhet inverka på grundvattnets kemiska sammansättning.

Reningsanläggningen bör utformas efter vilka föroreningar som ansökt verksamhet kan tänkas orsaka och tillföra grundvattenmagasinet. Vid en fördjupning av bergtäkten kommer förorenade jordmassor att tas bort. Kloridföroreningen i jordlagren är av mindre omfattning och något reningsbehov av klorid har inte identifierats. Närliggande flygplats använder sedan ett antal år tillbaka ett brandskum fritt från fluorsurfaktanter varför det inte föreligger någon risk för framtida PFAS-förorening inom flygplatsområdet. Det är osannolikt att sökta åtgärder kommer medföra höga halter av PFAS i länsvattnet. Under utförd provpumpning minskade mängden PFAS från en redan mycket låg nivå. Reningsgraden för kväve minskar normalt vintertid och om behov föreligger är det möjligt att förändra reningsanläggningen. Förändringar i grundvattnets kemiska sammansättning är långsamma processer och vid ett eventuellt tillbud sker en fördröjning innan en förorening kan påvisas i länsvattnet. Kontinuerlig övervakning är därför inte nödvändig och inte heller realistisk.

Efter avslutad täkt kommer grundvattendelarnas läge att återgå och likna dagens lägen. Jordlagren och bergmassans fysiska uppbyggnad kommer inte att påverkas av sökt verksamhet utanför det tänkta täktområdet. Utförda undersökningar visar att berget är tätt relativt jordlagren och täktsjön kan därför liknas vid tät ”balja” i berget. Endast en mycket liten andel av det grundvatten som bildas inom bergtäktens tillrinningsområde kommer att avrinna som berggrundvatten genom täktsjöns väggar och botten. Den framtida täktsjön kan inte konceptuellt jämföras med en grundvattenförekomst i jordlagren där det finns en omättad och en mättad zon. Bergtäktens botten är idag täckt av ett tunt skikt stenmjöl. Under förutsättning att ytterligare jordlager påförs dagens täktbotten kan skyddet för berggrundvattnet möjligen öka lokalt genom att fördröja ett ev. utsläpp på bergtäktens botten. Berggrundvattnets höga känslighet för föroreningar kommer dock att kvarstå eftersom merparten av grundvattnet i berg avrinna via bräddning till grustäkten där skyddet i princip är obefintligt mot föroreningstillförsel från markytan. Ett utsläpp i grustäkten innebär att både grundvattnet i jordlagren och det berggrundvatten som bräddar över till grustäkten förorenas.

Vad gäller ersättningen för rättegångskostnader till tekniknämnden är beloppet oskäligt högt. Det är rimligt att ersättningsbeloppet är av samma storlek som länsstyrelsens ersättning.

Länsstyrelsen har utöver vad som anförts i mark- och miljödomstolen, tillagt/förtydligt i huvudsak följande: De av bolaget åberopade skälen för dispens från vattenskyddsföreskrifterna kan inte ligga till grund för sådan dispens. Att tillåta avledning av grundvattnet är inte heller förenligt med föreskrifternas syfte att långsiktigt säkerställa dricksvattnets kvantitet och kvalitet.

En förutsättning för att verksamheten ska vara tillåtlig är att allt grundvatten som avleds från täkten även kan återinfiltreras inom vattentäktens tillrinningsområde. Bolaget behöver visa att det kan ske. Det är troligt att återinfiltration av grundvattnet är möjlig i området men det verkar inte ha skett infiltrationsförsök i fält. En fortsatt täktverksamhet kommer att påverka grundvattenskyddet negativt med hänsyn till att det omättade markskiktet som idag finns kvar i täktbotten, och som till viss del skyddar grundvattnet, kommer att tas bort helt.

Miljönämnden har, utöver vad som anförts i mark- och miljödomstolen, tillagt/förtydligt i huvudsak följande: De skäl som bolaget anført till stöd för att dispens från vattenskyddsföreskrifterna ska meddelas är inte tillräckliga.

Det finns inte ett sådant behov av bergtäkten att tillstånd bör beviljas eller dispens meddelas från vattenskyddsföreskrifterna. Berget utgör inte någon särskilt eftersökt eller unik kvalitet och samhällets årliga behov av bergkross av denna kvalitet kan med god marginal och under lång tid tillgodoses med material från andra täkter. I enbart de västra delarna av kommunen finns det fyra bergtäkter inom samma marknadsområde som sökt täkt. En av täkterna, som har särskilt hög kvalitet, har nyligen beviljats förnyat tillstånd att fortsätta bedriva bergtäkt till 2039. Nyttjandegraden inom området är även intressant att beakta. Länsstyrelsen har i ett annat tidigare beslut anført ”Nyttjandegraden uttryckt som en tillståndgiven volym ställd mot faktiskt levererad mängd berg har under 2011–2017 för Karlstad och Forshaga kommun legat mellan 26–28 %.”

Nämnden anser att det är bättre att lokalisera en täkt till ett redan täktpåverkat område jämfört med en nyetablering i ett opåverkat område. Det gäller dock under förutsättning att det finns ett behov av täkten sett till kvantitet och kvalitet och att det inte strider mot andra intressen som i detta fallet skyddet av vattentäkten. Lokaliseringen utgör därför inte något särskilt skäl för dispens från vattenskydds-föreskrifterna.

Bolaget har som tredje skäl för dispens anfört att en sänkning av grundvattenytan kan ske utan risk för vattentäkten. Nämnden anser att infiltrationen inte är tillräckligt utredd och att det finns risker med en öppen täktsjö.

SGU har inte vägt in behovsaspekten och nämnden anser att det vid en tillståndsprovning av täktverksamhet är viktigt att väga risk mot behov. Behovet av att skydda vattentäkten väger tyngre än behovet av täkten.

Tekniknämnden har, utöver vad som anförts i mark- och miljödomstolen, tillagt/förtydligat i huvudsak följande: Nämnden anser att bolaget inte har presenterat tillräcklig utredning av de risker som föreligger med sökta åtgärder.

Den ansökta verksamheten kommer att påverka de hydrologiska förhållandena i området. Det är mycket osäkert var den nya vattendelaren skulle hamna, både under drift och efter avslutad täkt. Grundvatten kommer att mobiliseras från andra områden och ta nya vägar genom marken, även om vattendelaren skulle ligga fast. Även en marginell påverkan på vattendelarna kan få stor betydelse för det fall det finns föroreningar i tillkommande markområde. Om verksamheten skulle tillåtas skulle marklagren mellan vattendelaren och grundvattenförekomsten få en annan hydrologisk konduktivitet än vad som är fallet idag.

Infiltrationen av länshållningsvatten planeras där det finns en damm och ett våtmarksliknande område. Dessa förhållanden tyder på att förutsättningarna för infiltration är begränsade och att den skulle bli svår att genomföra. Bolaget har inte visat vilken kvalitet det vatten som kommer att rinna in till täkten och som man avser

att infiltrera kommer att ha. Provpumpningen ger ingen information om det, dels eftersom platsen ligger längre österut än delar av det planerade täktområdet, dels eftersom provpumpningen inte drevs till fortfarighetstillstånd. Bolaget har därför inte uteslutit risken för att vattnet kan vara förorenat av t.ex. PFAS, petroleumföreningar och klorid. Nämnden inser att det är svårt att med rimliga insatser klarlägga vattnets kvalitet men osäkerheten innebär dock risker. Bolaget har inte visat hur man avser att hantera riskerna eller vilka konsekvenserna skulle bli om riskerna skulle bli verklighet.

En renings- och infiltrationsanläggning som säkerställer rätt kvalitet på infiltrationsvattnet bör stå under kontinuerlig övervakning, ha ett kontrollprogram och ha möjlighet till stoppad infiltration för att hantera uppkomna händelser utan att förorenat vatten infiltreras. För att rena vatten från klorid krävs avancerad teknik. Det saknas en övergripande beskrivning av hur en anläggning med rening av kväve, petroleumföreningar och andra ämnen som kan tillkomma ska utformas och övervakas. Bolaget har inte visat att en sådan kontroll och beredskap för riskhändelser kommer att finnas. Den finns en osäkerhet kring effekterna av PFAS på människa och miljö och försiktighetsprincipen borde gälla. Bestämmelsen i vattenskyddsföreskrifterna avser bland annat att skydda från kvalitetspåverkan från annan markanvändning. Det förutsätter att föreskriften tillämpas och förbud upprätthålls.

Bolaget avser lämna en öppen grundvattenyta efter avslutad verksamhet i form av en täktsjö som skulle stå i direkt kontakt med grundvattenmagasinet och som skulle sakna skyddande jordlager. Transporttiden till grundvattenmagasinet blir därmed noll. Om täktverksamheten avslutas ovanför grundvattenytan kommer det att finnas ett markskikt som efter hand kommer att utveckla allt mer skydd för grundvattenförekomsten. En naturligt bildad sjö uppkommer genom landhöjning och där utvecklas ett bottensediment som utgör ett mer eller mindre tätande skikt. I en täktsjö saknas sådana bottensediment under överskådlig tid och genom sprickor i berggrunden rinner vatten istället direkt från täktsjön mot grundvattenmagasinet. Det finns en risk att grundvattnet förorenas i samband med olyckor eller skadegörelse/brand i täktsjöns närhet. Platsen kring täktsjön skulle behöva skyddas från vanligt förekommande verksamheter i nedlagda materialtäkter. Det gäller till exempel körning med motorfordon som innehåller bränslen som vid utsläpp kan slå ut en vattentäkt men

även dumpning av miljöfarligt avfall och skadegörelse i form av förbränning av avfall. Denna ökade risk skulle kvarstå under mycket låg tid sedan täkten avslutats. Vid det laget kommer täktägaren ha lämnat platsen och någon kontinuerlig övervakning kommer inte längre ske. Det skulle vara en oacceptabel effekt i förhållande till den nytta som sökanden skulle få vid beviljat tillstånd.

När en förorening nått grundvattnet är det svårt och dyrt att sanera och i värsta fall kan dricksvattentäkten slås ut för all framtid. Tidsfönstret för sanering är direkt kopplat till avståndet till grundvattenytan och alltså till mäktigheten på omättad zon och jordlagrens sammansättning. När det finns ett omättat jordlager ovanför grundvattenmagasinet innebär det generellt att vattnet har en långsammare transporthastighet och att vissa ämnen renas bort från vattnet genom fastläggning eller nedbrytning. Enligt nämndens uppfattning skulle det inte vara enklare att sanera genom bortpumpning av vatten från en täktsjö jämfört med att sanera genom att gräva bort jordmassor i en omättad zon. Utspädning av föroreningar i en täktsjö är beroende av omblandning och föroreningens egenskaper. Det senare gäller även vid fastläggning och nedbrytning i markskiktet av omättad zon. Det är allmänt vedertaget att avskiljning av vattentransporterande ämnen är betydligt mer effektiv i mark, särskilt då vattnet passerar en omättad markhorisont, än den är under mättade förhållanden.

Vad gäller rättegångskostnaderna så saknade nämnden tillräckliga kunskaper inom de områden som var aktuella inför prövningen i mark- och miljödomstolen. Nämnden behövde därför anlita ett biträde i form av en erfaren konsult.

Nämnden har till stöd för sin talan gett in ett utlåtande från C.F., teknisk dr i grundvattenkemi, avseende ansökt verksamhets påverkan på Hynboholms vattenskyddsområde.

SGU har, utöver vad som anförts i mark- och miljödomstolen, tillagt/förtydligt i huvudsak följande: Av utredningen framgår att vattentäkten inte kommer att påverkas av verksamheten med hänsyn till rening och återinfiltration. SGU delar huvudsakligen utredningens slutsatser om verksamhetens påverkan på vattentäkten och att den grundvattenkemiska statusen inte kommer att påverkas negativt. Påverkan på

vattentäkten bedöms mycket osannolik med hänsyn till reningen av det avledda vattnet, återinfiltrationen och grundvattenflödets långa uppehållstiderna från infiltrationsbassängen till utgångspunkten. För att säkerställa att det inte kommer att bli någon påverkan på vattentäkten måste ett kontrollprogram tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten. Kontrollprogrammet bör innehålla villkor för nitrat, totalkväve, oljeindex, klorid och sulfat.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Tillämpliga bestämmelser framgår av mark- och miljödomstolens dom.

Platsen för den ansökta verksamheten är belägen i den tertiära zonen inom skyddsområdet för Hynboholms vattentäkt där det enligt skyddsföreskrifterna är förbjudet att bortleda grundvatten i samband med täktverksamhet. Trots att vattnet är avsett att återinfiltreras inom avrinningsområdet anser Mark- och miljööverdomstolen, i likhet med mark- och miljödomstolen, att den ansökta verksamheten avser sådan bortledning av grundvatten som omfattas av förbudet.

En förutsättning för att tillstånd ska kunna meddelas för verksamheten är därför att dispens ges från förbudet i vattenskyddsföreskrifterna. Sådan dispens får ges om det finns särskilda skäl och om syftet med skyddsföreskrifterna inte motverkas (7 kap. 22 § andra stycket och 26 § miljöbalken). Av förarbetena till 7 kap. 26 § miljöbalken framgår att bestämmelsen ger uttryck för en mycket restriktiv syn på möjligheterna till dispens. Dispens innebär i realiteten att ett undantag medges till förmån för ett enskilt intresse i ett fall där det allmännas intresse generellt anses väga tyngre (se prop. 1997/98:45 del 2, s. 98).

Så som mark- och miljödomstolen har redovisat har bolaget så som särskilda skäl för att dispens ska meddelas angett följande:

- att fortsatt drift är av stor betydelse för att tillgodose samhällets behov av bergkross inom avsättningsområdet. Det bedöms därmed finnas ett angeläget samhälleligt intresse för fortsatt drift av täkten i Hynboholm,

- en lokalisering till redan täktpåverkade områden är att föredra framför nyetablering i opåverkade områden, och
- utredningarna visar att en avsänkning av grundvattenytan är möjlig utan att risken för påverkan på Hynboholms vattentäkt eller enskilda vattentäkter ökar varför syftet med skyddsföreskrifterna inte motverkas.

Det är den som ansöker om dispens som ska visa att förutsättningarna för dispens är uppfyllda. Enligt Mark- och miljööverdomstolens bedömning kan de av bolaget anförda skälen och vad som framkommit om behovet av täkten, lokaliseringen och eventuell påverkan på Hynboholms vattentäkt inte anses utgöra särskilda skäl för att dispens ska meddelas från vattenskyddsföreskrifterna. Domstolen har vid denna bedömning beaktat att lokaliseringen i huvudsak är lämplig men att det råder överskott på bergmaterial i andra närliggande täkter och att risken för påverkan på grundvattnets kvalitet genom en förskjutning av grundvattendelaren måste beaktas även om risken, som SGU anför, är låg. Om infiltrationsområdet för grundvatten kommer närmare flygplatsen finns det en inte försumbar risk att eventuella markföroreningar med anknytning till flygplatsverksamheten påverkar vattentäktens skyddsområde. Den intresseavvägning som enligt 7 kap. 25 § miljöbalken ska göras vid dispensfrågans prövning leder inte till någon annan bedömning. Det saknas därför förutsättningar att ge dispens från förbudet mot att bortleda grundvatten i samband med täktverksamhet. Överklagandet ska därför avslås i den delen.

Rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen

Enligt mark- och miljööverdomstolens bedömning har det varit befogat för tekniknämnden att anlita biträde. Domstolen bedömer att det inte finns skäl att sätta ned beloppet som mark- och miljödomstolen har dömt ut. Yrkandet om att rättegångskostnaderna ska sättas ned ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B
Överklagande senast 2021-01-05

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Lars Borg och Roger Wikström, tekniska rådet
Dag Ygland och tf. hovrättsassessorn Josefin Sahlin, referent.

Föredragande har varit hovrättsfiskalen Mattias Attorps.

SÖKANDE

Grus och Makadam i Värmland AB

Ombud: J.S.

SAKEN

Ansökan enligt 9 och 11 kap. miljöbalken om tillstånd för fortsatt och utökad bergtäktsverksamhet samt viss vattenverksamhet på fastigheterna XX, YY och ZZ samt XY i Karlstads kommun

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen avslår ansökan om tillstånd enligt miljöbalken och ansökan om dispens från skyddsföreskrifterna för Hynboholms vattentäkt.

Mark- och miljödomstolen godkänner miljökonsekvensbeskrivningen.

Prövningsavgiften, som är betald, fastställs till 45 000 kr.

Grus och Makadam i Värmland AB ska betala ersättning för rättegångskostnader till Länsstyrelsen i Värmlands län med 12 000 kr och till Teknik- och fastighetsnämnden i Karlstads kommun med 80 000 kr, jämte ränta på beloppen enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

BAKGRUND

Grus och Makadam i Värmland AB:s ansökan gäller tillstånd enligt miljöbalken för fortsatt brytning vid bergtäkten i Hynboholm, på fastigheterna YY och ZZ samt XY, Karlstads kommun. Den fortsatta brytningen planeras ske på djupet inom det område som redan är utbrutet. Det innebär att brytning planeras ske under nuvarande grundvattennivå.

Ansökan omfattar tillstånd för brytning av totalt 6 miljoner ton berg under 20 år enligt 9 kap. miljöbalken (MB). Dessutom omfattar ansökan tillstånd för avsänkning av grundvatten enligt 11 kap. MB, då brytning planeras ske under grundvattennivån. Ansökan omfattar även dispens från skyddsföreskrifterna för Hynboholms vattentäkt avseende bortledning av grundvatten i samband med täktverksamhet.

Mängden sprängämne vid ett och samma tillfälle i täkten uppgår till 7-9 ton. Verksamheten omfattas därmed inte av Sevesolagstiftningen.

Syftet med tillståndsansökan och med fortsatt planerad bergtäktsverksamhet är att säkerställa tillgången till bergmaterial i närområdet.

Grus och makadam i Värmland AB är dotterbolag till Värmlandsschakt ekonomisk förening.

TIDIGARE BESLUT

Nuvarande tillstånd medger ett totalt uttag av 2 650 000 ton berg och 1 480 000 ton grus inom ett cirka 90 ha stort verksamhetsområde. Tillståndet gäller till den 15 mars 2020. Sökanden har även tillstånd av Karlstads kommun att krossa och sortera entreprenadberg i en mängd av högst 10 000 ton per år. Då mängden kvarvarande brytbart berg är begränsat har bryttakten minskats, vilket innebär att produktions-takten idag är lägre än efterfrågan på material.

För att undvika produktionsstopp fram till dess att eventuellt tillstånd för brytning neråt i tåkten kan erhållas ansökte verksamhetsutövaren om ändring av befintligt tillstånd. Denna ansökan avslogs dock med motiveringen att det inte anses vara rationellt eller en bra hushållning att bryta berg på flera olika platser inom täktområdet.

ANSÖKAN

Grus och Makadam i Värmland AB (sökanden) har nu ansökt om tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken för brytning av totalt 6 miljoner ton berg samt tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken för avledning av tillrinnande yt- och grundvatten på fastigheterna YY och ZZ samt XY, Karlstads kommun, så som ansökan slutligt utformats

- Uttag av totalt högst 6 miljoner ton berg och med en årlig losshållning av maximalt 500 000 ton berg,
- Uttaget av berg får ske som djupast ner till +67 meter över havet.
- Avsänkning av grundvattennivån så att en lägsta nivå om +65 meter över havet uppnås i brytområdet genom bortledning av inläckande yt- och grundvatten av en sammanlagd mängd om maximalt 400 000 m³/år.
- Installation av nödvändig pumputrustning för avledning av vatten samt eventuell anläggning av pumpgrop alternativt borrning av ytterligare brunnar för avsänkning av grundvattennivån i brytområdet.

Därutöver yrkar sökanden att mark- och miljödomstolen;

- Lämnar sökanden dispens från skyddsföreskrifterna för Hynboholms vattentäkt avseende bortledning av grundvatten i samband med täktverksamhet.
- Fastställer tillståndstiden till 20 år.

- Fastställer igångsättningstiden för täktverksamheten till 5 år från det att domen vunnit laga kraft.
- Fastställer igångsättningstiden för avledning av yt- och grundvatten till 5 år från det att domen vunnit laga kraft.
- Bestämmer tiden för framställande av anspråk i anledning av oförutsedd skada till 10 år från påbörjat arbete vid pallnivån +67 möh.

Rådighet

Fastigheterna XX, YY och ZZ samt XY ägs av privatpersoner. Sökande har tecknat nyttjanderättsavtal med de berörda fastighetsägarna och har därmed rådighet att ansöka om tillstånd för verksamheten.

Höjdsystem

I denna ansökan med bilagor används Sweref 99TM som koordinatsystem och RH2000 som höjdsystem.

Verksamhetskod

Följande verksamhetskod enligt miljöprövningsförordning (2013:251) är aktuell för de delar av den planerade verksamheten som berörs av bestämmelserna i 9 kap. miljöbalken:

Verksamhetskod 10.11, täkt av berg med ett verksamhetsområde större än 25 hektar, är tillämplig för verksamheten.

I det fall mark- och miljödomstolen bedömer att ovanstående verksamhetskod inte täcker in hela den sökta bergtäktverksamheten kan även verksamhetskod 10.50, sortering eller krossning av berg m.m. på samma plats under mer än 30 kalenderdagar per år, vara tillämplig för verksamheten.

Planbestämmelser och skyddsområden

Det aktuella området är utpekad som potentiellt område för grus/sandtäkt i Karlstads kommuns översiktsplan från 2012 (ÖP 2012).

Huvuddelen av det planerade verksamhetsområdet är inte detaljplanelagt. Den södra delen av verksamhetsområdet, närmast flygplatsens terminalbyggnad, omfattas av detaljplan för Karlstad flygplats från 1999. Den berörda delen av detaljplanområdet är avsatt som L₂ - Natur, skyddsområde. Grustäktsovmråde. Vidare anges bestämmelse n₄ för markens anordnande - Vegetationsskärm mot grustäkt ska finnas.

Den västra delen av det nuvarande täktområdet ligger inom riksintresseområdet för Karlstads flygplats med krav på hinderfria ytor för flygverksamhet. Riksintresseområdet är definierat som en buffert om 500 meter åt vardera hållet från en förlängd linje längs start- och landningsbanan och sträcker sig in över den västra delen av nuvarande täktområde (den del där brytning av grus sker). Det område där brytning av berg under grundvattenytan planeras ligger utanför riksintresseområdet.

Ett samarbetsavtal med flygplatsen finns upprättat. Nuvarande täktbotten ligger ca 17 meter lägre än flygplatsen.

Verksamhetsområdet ligger till stor del inom den tertiära skyddszonen för Hynboholms vattentäkt. Inom den tertiära zonen råder förbud mot bortledning av grundvatten i samband med täktverksamhet.

Förutsättningar

Markförhållanden

Täktområdet ligger på ett utsträckt höjdområde med isälvssand och grus. Under sanden finns berg bestående av granitisk gnejs. I det nuvarande täktområdets sydöstra och östra del (där fortsatt brytning på djupet planeras) går berget i dagen eller nära markytan i form av nord-sydliga bergåsar. I det nuvarande täktområdets västra delar är lagret med sand och grus mäktigt.

I den del där fortsatt täktverksamhet planeras är berget utbrutet ner till nivån ca +83m. Nuvarande pallhöjd mot öster är 2-10 meter. Berget i det planerade brytområdet har kulkvarnsvärde 12. De geologiska förhållandena beskrivs mer detaljerat i bilaga 3 till ansökan, avsnitt 2.1.

Grundvatten, hydrogeologiska förhållanden

Bergtäkten ligger inom grundvattenförekomsten Sörmon (SE659133-135830). Såväl vattenförekomstens kemiska som kvantitativa status är klassad som god enligt de senast beslutade normerna i VISS 2017-02-23. Grundvattenförekomsten består av flera olika och från varandra hydrauliskt skilda grundvattenmagasin. Bergtäkten är belägen i ett grundvattenmagasin i jord som är hydrauliskt avskilt från övriga delar av grundvattenförekomsten Sörmon.

Bergtäkten ligger topografiskt högt relativt omgivningen och utgör ett inströmningsområde för grundvatten. Söder och öster om bergtäkten blir marknivåerna lägre och det förekommer flera utströmningsområden, våtmarker och vattendrag. Även mot norr blir marknivåerna lägre, men här sjunker också berggrundsnivåerna och jordlagren är mäktiga. Därför förekommer inga utströmningsområden norr om bergtäkten.

Grundvattennivåerna faller från grus-/bergtäkten ner mot Hynboholms vattentäkt i trappsteg över ett antal bergtrösklar. Grundvattennivåerna i sand- och gruslagren ligger djupt, ca 20-30 m under markytan, vilket medför att det vattenförande lagrets mäktighet är litet ovanför bergsryggarna.

Nuvarande grundvattenyta inom det planerade brytområdet ligger strax under nuvarande täktbotten på nivån cirka +82 m, dvs strax under nuvarande täktbotten (+ 83 m). För att kunna genomföra planerad brytning kommer en sänkning av grundvattenytan i bergtäkten att erfordras. De hydrogeologiska förhållandena inklusive resultaten från utförda utredningar beskrivs mer i detalj i PM Hydrogeologi, bilaga 3 till ansökan.

Ytvatten

Det nuvarande täktområdet utgörs av en stor grop i sand- och grusavlagringarna och i den utsprängda delen av berget. Täkten saknar utlopp för ytvatten. Inflödet av ytvatten är litet på grund av att täktgropen ligger på ett höjdområde. Infiltrationen i den del av täkten som utgörs av bergtäkt och där fortsatt brytning planeras går långsamt, vilket innebär att det ansamlas vattenpölar i samband med regn. Den långsamma infiltrationen orsakas av att täktens botten består av tätpackat stensmjöl och bergskross samt att täktbottens lutning är liten.

Nuvarande lösning för att lokalt avleda regnvatten i bergtäkten innebär att gropar grävs för vattnet. Från dessa gropar sker en långsam infiltration och avdunstning. Vid behov används vattnet för vattenbegjutning då problem med damning uppkommer i samband med torr väderlek. Tidigare genomförda nivåmätningar och vattenprov indikerar att vattnet i groparna (regnpölar) endast består av ytvatten. Vid behov pumpas regnvatten bort och infiltreras i jordlagren norr om bergtäkten. Öster om täkten och flygplatsvägen finns en bäck/dike som rinner från en mindre våtmark på östra sidan vägen och vidare österut.

Bostadsbebyggelse

Närmaste bostadshus ligger ca 800 meter öster om planerat brytområde. Insyn i täkten från bostadshuset är inte möjlig, då täkten ligger under omgivande marknivå och dessutom avskiljs från bostadshuset med skogsmark. Nuvarande täktbotten ligger 7-17 meter under taktens överkant. Bostadshuset ligger på en nivå ca 15-30 meter under nuvarande täktbotten.

Enskilda brunnar

Enligt SGUs brunnsarkiv finns 6 privata brunnar inom en radie på 1 km kring täktområdet. Utöver dessa finns en vattenbrunn för uttag av släckvatten och ett antal energibrunnar inom flygplatsområdet. Genomförd brunnsinventering visade att det även finns en brunn för dricksvattenändamål på fastigheten ZX.

Utdrag ur SGUs brunnsarkiv (karta) presenteras i bilaga 3 till ansökan (avsnitt 2.2.4).

Vägar

In- och utfart till nuvarande och planerat täktområde sker på en vägsamfällighet i form av en grusväg som ansluter till väg 61 via Hynboholmsmotet. Topografin i området innebär att utfart från tükten ner mot väg 61 sker i svag utförslutning, vilket innebär att det är lätttrullat. Anslutningen till väg 61 sker i separat påfartsfält, vilket minimerar antalet accelerationer med tung last. Inga bostadshus finns i vägsamfällighetens omedelbara närhet.

Planerad tükttverksamhet

Ansökt mängd

Tillstånd söks för brytning av totalt 6 000 000 ton berg under 20 år med en årlig försäljning av maximalt 500 000 ton. Under normalår beräknas försäljningen uppgå till 300 000 ton. Brytområdet omfattar ca 20 hektar och det totala verksamhetsområdet ca 30 ha. Planerad verksamhet omfattar ingen fortsatt brytning av grus.

Brytning planeras ske till nivån ca +67m (RH 2000) inom det område där det idag bedrivs tüktt av berg, dvs brytning till en nivå ca 15 m under nuvarande tükttbotten inom redan utbrutet område. Material av önskvärd kvalitet finns på djupet. Planerad fortsatt brytning innebär att brytningen koncentreras till en avgränsad del av det nuvarande tükttområdet. Vidare innebär planerad brytning att inläckande yt- och grundvatten behöver pumpas upp från tükten, varvid grundvattenytan inom planerat brytområde sänks till strax under ny planerad tükttbotten. Länsvatten planeras återföras inom området efter passage genom kontrollbassäng med sedimentation och oljeavskiljning.

Entreprenad

Ansvarig för verksamheten vid bergtükten är Grus och Makadam i Värmland AB. Underentreprenörer kontrakteras för borring, sprängning, skutknackning, krossning och sortering. Egna maskiner används för utlastning.

Normal arbetstid i täkten är vardagar kl. 06:30-16:00. Entreprenör för krossning kan ibland arbeta kl. 06:30-20:00. Uttransport av bergkross och grus sker normalt vardagar kl. 06:30-16:00 men ibland även utanför denna tid.

Antalet kampanjer med borring och sprängning är omkring 3 per år. Varje sprängning föregås av cirka 2 veckors borring och efterföljs av 8-9 veckors krossning och sortering. Den sammanlagda tiden med borring är cirka 6 veckor per år och den sammanlagda tiden med krossning och sortering är 20-30 veckor per år.

Maskinell utrustning

Den maskinella utrustning som kommer användas vid hanteringen blir med nuvarande teknik borrhigg, grävmaskin, hydraulhammare (skutknackning), hjullastare, elverk, förkross (käftkross), efterkross (konkross), sorteringsverk och lastbilar. Borrhiggen är dammkapslad med avsugning av luft till filter.

Till skydd mot damning har krossar och sorteringsverk delvis inkapslade transportband och kan vid behov vattenbegjutas via dysor.

Krossar och sorteringsverk drivs med dieseldrivna elverk. Diesel till krossar, sorteringsverk och grävmaskiner lagras dels i små mobila tankar av ADR-typ och dels i en större tank i en invallad förrådscontainer. Diesel till lastmaskiner lagras i två större tankar som står invallade i ett förråd vid personalboden utanför brytningsområdet. Alla tankar har överfyllnadsskydd och snabbkoppling med backventil. Tillgång på oljeabsorbent finns vid dieseltankar med tankplats och i mindre mängd även i de olika maskinernas akutväska.

Losshållning

Avbaning erfordras inte, eftersom det planerade brytområdet redan är ianspråktaget för bergtäktverksamhet. Brytning planeras ske genom sprängning av 1 pall ner till nivån ca +67 meter, vilket är ca 15 meter under nuvarande täktbotten.

Borrning av hål inför sprängning kommer att göras med bergborrmaskiner försedda med anordning för uppsamling av damm. Sprängningen ska föregås av en besiktning av det berg som ska loss hållas och de två främsta hålråden ska mätas in. En tänd- och laddningsplan upprättas.

Loss hållning av berg kommer att ske genom intervallsprängning. Det ger en väl kontrollerbar sprängning då separata intervalltider för varje borrhål är möjligt. Salvorna riktas för att minska risken för kast och vibrationer. Normalt används pumpbart emulsionssprängämne, som pumpas direkt från lastbil. Sprängämnet består av två komponenter som mixas, och blir explosivt, först i språnghålet. Den årliga förbrukningen av sprängämne kommer att uppgå till ca 70-90 ton/år (vid 300 000 ton produktion). Vid en normalstor salva sprängs ca 30 000 ton berg loss. Förbrukningen av sprängämne per sprängningstillfälle är 7-9 ton.

Risk för stenkast föreligger alltid i samband med sprängning. Orsaken till kast kan vara geologiska eller brister i borrhål och sprängningsarbetet. Olika tekniker för att minimera stenkast tillämpas som t.ex. noggrann rengöring av bergytan från lösa stenar och god planering av borrhålens placering och proppning. Vid en pallhöjd större än 10 meter mäts borrhålen in innan detonation. Optimal teknik för att minska vibrationer och luftstöt våg tillämpas, t.ex. minimerad mängd samverkande laddning och optimal proppgrusning av borrhålen.

Flygplatsen underrättas brevlades minst två dygn före sprängning samt via telefon på nytt minst 1 timme före sprängning, 5 minuter före sprängning och direkt efter sprängning. Ägare till de närmaste bostäderna i sydöst underrättas brevlades minst två dygn före sprängning.

Tillfartsväg till tåkten spärras med vakter före sprängning. Om även vägen till flygplatsen behöver spärras av avgörs från fall till fall. Ljudsignal ges före och efter sprängning.

Bergbranter med fallrisk är markerade med flaggspel nära krönen. Det nuvarande täktområdets gränser är markerade med färgade käppar i hörnpunkter samt utmed längre raka sträckor av gränsen.

Krossning, sortering och lagring

Krossning, sortering och lagring av bergmaterial i olika fraktioner planeras ske inom det befintliga täktområdet, främst inom den del av nuvarande täkt där fortsatt brytning under nuvarande täktbotten inte planeras.

Skut, (block som är för stora för förkrossen, över 1 m³) kommer att spräckas till mindre stycken med hjälp av en hydraulhammare monterad på grävmaskin. Skutknackning kommer att ske vid behov, under ca 1 veckas tid per tillfälle.

Losshållet berg kommer att som första steg förkrossas med en mobil krossanläggning inom brytområdet på nuvarande täktbotten samt på ny, lägre täktbotten när denna blivit tillräckligt stor. Därefter förflyttas det förkrossade materialet vidare för efterkrossning, sortering och lagring. Kross- och siktanläggningen kommer vid behov att dammbekämpas genom bevattning.

Transporter

Behovet av bergkross inom täktens avsättningsområde är stort. Täkten i Hynboholm har ett bra läge ur transportsynpunkt. Transportavståndet till kunder och anläggningsprojekt är relativt litet jämfört med alternativa täkter. Uttransport av bergkross kommer att ske med lastbil som tar mellan 12 och 35 ton last. Genomsnittlig lastvikt uppskattas bli 25 ton. Antalet uttransporter beräknas i genomsnitt bli ca 57 per vardag vid en uttransport av 300 000 ton berg. Det totala antalet trafikrörelser på vägen blir ca 114 lastbilar per vardag (57 trafikrörelser i vardera riktningen). Transporterna kommer att ske året runt, i huvudsak på vardagar och inom tidsramen kl. 6-17.

Länshållning

För att möjliggöra fortsatt brytning djupare än nuvarande täktbotten krävs att grundvattenytan i brytområdet sänks minst ner till planerad ny täktbotten under den tid täktverksamhet pågår (preliminärt 20 år). Avsänkningen planeras genomföras genom att vatten pumpas från en pumpgrop i täktbotten.

För att utreda möjligheterna för en sänkning av grundvattennivån samt för att bedöma påverkan på omgivningen har en hydrogeologisk utredning inklusive provpumpning genomförts, se bilaga 3 till ansökan.

Grundvattenflödet in till bergtäkten beräknas bli cirka 270-460 l/min vid fullt brytdjup. Tillsammans med tillkommande nettonederbörd beräknas länshållningsvattenflödet bli cirka 400-600 l/min.

Beräkningar av influensområdet för täkten vid en sänkning av täktbotten till +67 m visar att den praktiska influensradien troligen sträcker sig cirka 250 m utanför schaktkant och bör med 80 % sannolikhet hamna mellan 210 m och 300 m från schaktkant. Det kommer dock ta tid att nå fullt schaktdjup inom hela brytområdet varför påverkansområdet kommer vidgas över tid till full (beräknad) utbredning allt eftersom avsänkningstratten utvecklas runt dagbrottet. Uppskattningsvis kommer det ta 15-20 år innan brytning sker i de södra delarna av täktområdet.

Återinfiltration

Länsvatten från bergtäkten planeras att återbördas till jordlagren inom tertiär skyddszon efter adekvat rening. Syftet med återinfiltrationen är primärt att inte förändra vattenbalansen i tillrinningsområdet till Hynboholms vattentäkt. Val av plats för återinfiltration har därför styrts dels av vattentäktens tillrinningsområde och bergtäktens bedömda påverkansområde och dels av praktiska aspekter.

För att minimera den mängd vatten som kan rinna tillbaka till bergtäkten bör återinfiltration företrädesvis ske utanför täktens hydrauliska påverkansområde. Återinfiltration planeras ske i norra delen av verksamhetsområdet, se figur 6 i den

tekniska beskrivningen. I detta område har ett våtmarksliknade område utvecklats vilket möjligen även kan bidra till en viss kvävereduktion.

Vatten som pumpas kommer att passera en sedimentationsbassäng med oljeavskiljning innan vattnet pumpas till återinfiltrationsområdet. Det innebär att partikelspridning förhindras. Kväveföreningar från odetonerat sprängmedel kan dock förekomma löst i vattnet. Normalt förgasas dock mer än 99 % av tillfört sprängmedel, varför mängderna bedöms bli begränsade och konsekvenserna små. Kontroll- och sedimentationsbassäng(er) planeras placeras i västra delen av verksamhetsområdet, väster om brytområdet. Här finns möjlighet att vid behov anlägga flera parallella dammar, vilket innebär att tillräcklig fördröjning och möjlighet att tillfälligt stänga flödet till damm för återinfiltration vid behov. Detaljerad utformning och projektering av kontroll- och sedimentationsanläggningen kommer att tas fram efter det att eventuellt tillstånd för verksamheten erhållits.

Efterbehandling

Efter avslutad täkt återställs området till naturlig vegetation respektive öppen vattenyta. När pumpningen upphör kommer grundvattennivån att återhämta sig till ca dagens nivå, varvid täktgropen vattenfylls och en mindre skogssjö med djup ca 15 meter bildas. Av säkerhetsskäl kan hyllsprängning genomföras för att uppnå ett mindre djup längs del av sjöns strandkant.

Bergbranter som ligger över nuvarande grundvattenyta planeras preliminärt utjämnas till lutning högst 1:2.

Teknisk beskrivning för verksamheten återfinns i bilaga 1 till ansökan. Karta över bryt- och verksamhetsområdet återfinns i bilaga 1.1 till ansökan.

Begränsningsvärden och kontroll

För att säkerställa grundvattenförekomstens kemiska status och att möjligheten till att nyttja grundvattnet som dricksvatten inte påverkas föreslås begränsningsvärden för vatten som infiltreras enligt nedan.

Parameter	Klorid	Sulfat	Nitrat
Begränsningsvärde (mg/l)	50	50	20

Begränsningsvärden föreslås för parametrarna klorid, sulfat och nitrat. En stor del av kvävet som kommer från en täktverksamhet är oftast i nitratform och under reningsprocessen sker en luftning av länsvattnet varmed mängden kväve som utgörs av ammonium huvudsakligen bedöms oxideras till nitrat genom nitrifikation. Inget begränsningsvärde föreslås för suspenderande ämnen då denna parameter enbart utgör ett driftsproblem för infiltrationen och inte bedöms påverka möjligheten att uppfylla grundvattenförekomstens gällande kvalitetskrav.

Inget begränsningsvärde föreslås för oljeindex eftersom det inte finns några svenska kriterier framtagna för hur halter från analys av oljeindex skall bedömas. Olja bedöms enbart kunna nå länsvattnet i samband med en eventuell incident. Konstruktion av arbetsfordon i kombination med vidtagna försiktighetsåtgärder beskrivna i bilaga 2 till ansökan medför att risken för olja i länsvattnet bedöms som mycket liten och att kvantiteterna vid en incident kommer att vara små. Eventuell mindre restförorening av olja i länsvattnet efter oljeavskiljning och fastläggning i reningsanläggningen kommer även till viss del att fastläggas och brytas ner i marken efter infiltration vilket ytterligare begränsar mängden olja som kan transporteras till vattentäkten i Hynboholm.

Uppföljning av samt beredskap för åtgärder vid förhöjda halter PFAS, glykol och urea hanteras inom ramarna för flygplatsens kontrollprogram. Sökanden bedömer därför inte att det i dagsläget behövs någon beredskap för detta inom bergtäktens verksamhetsområde.

Störst risk för högre halter av PFAS i grundvatten än vad som påträffades under provpumpningen bedöms vara nedströms och i anslutning till brandövningsplatsen som är belägen i södra ändan av landningsbanan. Grundvatten och ytvatten i området vid brandövningsplatsen bedöms avrinna åt syd-sydväst och inte i riktning mot bergtäkten. PFAS har detekterats i låga halter i berggrundvatten i bergtäkten före påbörjad provpumpning trots att befintlig grundvattendelare bör förhindra detta. Detta innebär att man inte kan utesluta att PFAS-förorening kan finnas inom andra delar av flygplatsområdet. Beräknat maximalt påverkansområde berör dock endast en mindre del av flygplatsområdet i anslutning till terminalbyggnaden varför risken för ökade PFAS-halter i grundvattnet inom täktområdet och ökad spridning av PFAS till Hynboholms vattentäkt bedöms vara liten, även när täktens hydrauliska påverkansområde är fullt utvecklat.

I det fall verksamheten vid flygplatsen medför att ökade halter urea sprids in till bergtäktområdet kommer detta att detekteras som ökade kvävehalter i utgående länsvatten. Eftersom planerad verksamhet inkluderar reningsanläggning för kväve bedöms ett eventuellt tillskott av urea kunna hanteras. Bergtäktens reningsanläggning innebär således en extra säkerhet med avseende på kväveförorening från flygplatsen jämfört med dagsläget.

Antal och placering av kontrollrör i grundvattenmagasinet nedströms infiltration avgörs i samråd med tillsynsmyndighet efter att infiltrationens placering är fastställd. Provtagning föreslås ske 4 ggr per år de första 3 åren med avseende på pH, konduktivitet, alkalinitet, klorid, sulfat, nitrat, nitrit och ammonium. Efter de första 3 åren görs en utvärdering och förslag på fortsatt mätfrekvens och eventuell revidering av parametrar tas fram i samråd med tillsynsmyndighet.

Miljökonsekvensbeskrivning

För att kunna genomföra planerad brytning erfordras en sänkning av grundvattentytan i bergtäkten. För att utreda möjligheten för en sänkning av grundvattnet utan att negativa konsekvenser på Hynboholms vattentäkt uppkommer har hydrogeologiska utredningar genomförts.

Genomförda hydrogeologiska undersökningar visar att de mest genomsläppliga delarna av berget är något mer vattenförande än SGU:s genomsnittliga bedömning för den aktuella bergarten i området. I den norra delen av bergtäkten är berget dock betydligt tätare än angivna normalvärden. Fördjupning och länshållning av dagbrottet bedöms vara möjligt utan menlig påverkan på vattentäkten i Hynboholm.

Länsvatten från bergtäkten planeras att återföras till grundvattenmagasinet inom tertiär skyddszon för Hynboholms vattentäkt genom infiltration i jordlagren. Grundvatten från området kommer därför avvattnas mot Hynboholms vattentäkt på samma sätt som i dag och vattenbalansen i vattentäktens tillrinningsområde kommer att bibehållas.

Vid sprängning används sprängämnen i emulsion baserat på ammoniumnitrat vilket kan bidra till ett ökat kväveinnehåll i länsvattnet. Vid ovanjordssprängning förgasas dock normalt mer än 99 % av sprängämnet. Beräkningar av kvävetillskottet från sprängning visar att kvävehalten i länsvattnet kan komma att höjas med ca 1 mg/l. Då de naturliga kvävehalterna i berggrundvattnet är låga bedöms kvävetillskottet från sprängning inte utgöra något problem för vattentäkten.

Buller från täktverksamheten orsakas främst av borrhigg, hydraulhammare och krossverk. Samtliga maskiner kommer att arbeta på nuvarande täktbotten samt på ny, lägre täktbotten när denna blivit tillräckligt stor. Befintlig bergvägg kommer att fungera som ett naturligt bullerskydd. Topografin och avståndet till närmaste bostäder i öster innebär att bullernivåerna vid bostäder bedöms vara låga eller mycket låga.

Ingen ny mark tas i anspråk. All påverkan på landskapet sker i redan utbrutet område, vilket innebär att ingen ny eller ökad påverkan på landskapsbilden tillkommer jämfört med idag. När bergtäktverksamheten och länshållningen upphör kommer grundvattennivån att på sikt återställas till nuvarande nivå, varvid en mindre skogssjö bildas.

Fortsatt brytning innebär att mark som är kraftigt påverkad och sedan länge ianspråktagen för täktverksamhet fortsatt kan nyttjas. Ingen ny mark tas i anspråk. Då verksamheten bedöms kunna bedrivas utan att riskera menlig påverkan på grundvattenförekomsten vid Hynboholm bedöms planerad verksamhet innebära en god hushållning med samhällets resurser.

Bedömda miljökonsekvenser beskrivs närmre i miljökonsekvensbeskrivningen, bilaga 2 till ansökan. En mer detaljerad beskrivning av genomförda hydro-geologiska utredningar samt resultaten av dessa återfinns i bilaga 3 till ansökan.

Samråd

Det årliga uttaget beräknas bli större än 25 000 ton vilket innebär att verksamheten skall bedömas ha en betydande miljöpåverkan. Samråd har genomförts med enskilda som kan antas bli särskilt berörda, berörda myndigheter och organisationer samt med en bredare allmänhet. Samrådsprocessen redovisas i samrådsredogörelsen, bilaga 4 till ansökan.

Förslag till villkor

Sökanden föreslår att tillståndet förenas med följande villkor så som ansökan slutligt utformats.

Allmänna villkor

1. Verksamheten ska utföras och bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anges i denna ansökan eller vad sökanden i övrigt uppgett i målet, såvida inte annat framgår av tillståndsbeslutet. Mindre ändringar eller tillägg kan genomföras efter godkännande av tillsynsmyndighet.
2. Gräns för brytområde och verksamhetsområde ska vara tydligt utmärkta i terrängen under hela tillståndstiden.

Villkor avseende täktverksamheten

3. Uttag av material får inte ske djupare än till nivån +67 m.
4. Bullrande och vibrationsalstrande arbeten begränsas till vardagar kl 06-18.

Buller från verksamheten ska begränsas så att det utomhus vid bostäder, förskolor, skolor och vårdlokaler inte ger upphov till högre ekvivalent ljudnivå än;

50 dB (A) dag kl 06-18

45 dB (A) kväll (18-22) samt lördag, söndag och helgdagar kl 06-18

40 dB (A) natt (22-06)

Ett överskridande av ovan angivna begränsningsvärden ska åtföljas av omedelbara och tillräckliga åtgärder för att begränsningsvärdet ska innehållas vid tidpunkt som tillsynsmyndigheten bestämmer.

5. Sprängningar får inte utföras som medför att den sprängningsinducerade vibrationshastigheten – definierad som högsta svängningshastighet i vertikalled – överstiger 4 mm/s vid bostadshus. Vid flygplatsens terminalbyggnad får markvibrationer inte överstiga 12,5 mm/s. Mätningarna ska utföras enligt Svensk Standard SS 460 48 66.

Luftstötståg till följd av sprängning får aldrig överskrida 120 Pa vid bostad mätt genom frifältsmätning och ska vid 8 av 10 sprängstillfällen understiga 100 Pa. Vid flygplatsens terminalbyggnad får luftstötståg inte överstiga 500 Pa. Mätningarna ska utföras enligt Svensk Standard SS 025210.

6. Närboende ska i god tid, dock senast två dagar före sprängningstillfälle, underrättas om datum och ungefärlig tidpunkt för sprängning. All sprängning ska föregås av signal som är tydligt hörbar i närmaste omgivning.

7. Flygplatsen underrättas brevlades minst två dygn före sprängning samt via telefon på nytt minst 1 timme före sprängning, 5 minuter före sprängning och direkt efter sprängning. Alternativt sker underrättelse i enlighet med vad som skrivs in i det förnyade samrådsavtalet mellan sökanden och flygplatsen.
8. Ett förnyat samrådsavtal mellan Grus och Makadam i Värmland AB och flygtrafikledningen vid Karlstad Airport skall upprättas innan täktens produktionssprängningar påbörjas för att garantera flygsäkerheten.
9. Damning från verksamheten ska i möjligaste mån förhindras t.ex. genom bevattning, inkapsling etc.
10. Samtliga stationära lagringsplatser för drivmedel, andra flytande kemiska produkter samt farligt avfall ska vara försedda med tak samt vara invallade så att hela volymen av samtliga behållare ryms.
11. Mobila lagringstankar för drivmedel till larvbandförsedda maskiner, mobila krossar och annan utrustning som är svåröflyttad ska vara av ADR-typ. Påfyllningsplatser ska vara försedda med spillskydd.

Villkor avseende vattenverksamheten

12. Mängden utpumpat vatten skall bestämmas genom kontinuerlig flödesmätning på inkommande vatten till kontrollbassäng.
13. Så länge verksamheten pågår och grundvattenytan hålls avsänkt skall sökanden två gånger per år bestämma grundvattennivåerna i minst två observationshål/kärnborrhål.
14. Så länge verksamheten pågår och grundvattenytan hålls avsänkt ska sökanden två gånger per år ta prov på det vatten som pumpas ur bergtäkten. Proven ska genomgå kemisk standardanalys för vatten från enskild vattentäkt.

15. Vatten ska före avledning från täktområdet passera genom kontrollbassäng med oljefälla.
16. Efter avslutad grundvattensänkning ska sökanden två gånger per år bestämma grundvattennivåerna i minst två observations/kärnborrhål de första fem (5) åren. Därefter ska omfattningen av fortsatt kontroll beslutas i samråd med tillsynsmyndigheten.
17. Utgående vatten från reningsanläggningen får som medelvärde för kalenderår inte överstiga:
Klorid: 50 mg/l
Sulfat: 50 mg/l
Nitrat: 20 mg/l
18. Begränsningsvärde avseende oljeföreningar i utgående vatten från reningsanläggningen ska utredas i samråd med tillsynsmyndigheten under en provotid om två år från det att bortledning av grundvatten påbörjas.

Villkor avseende kontroll och efterbehandling

19. Efterbehandling ska i möjligaste mån ske successivt och slutföras senast två år efter det att bergmaterialet är slut eller efter av myndighet fastställd tillståndstid. Utformningen av efterbehandlingen ska ta hänsyn till den biologiska mångfalden i området och ske i samråd med verksamhetsutövare, markägare och tillsynsmyndighet.
20. Kontrollprogram för verksamheten ska upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten och huvudmannen för Hynboholms vattentäkt innan avsänkning av grundvattnet påbörjas.

Tillåtlighet

Behovsutredning och nyttan av verksamheten

Behovet av bergkross inom täktens avsättningsområde är stort. Täkten vid Hynboholm har under många år stått för ca 1/3 av materialbehovet i Karlstad och Kil. Nuvarande tillstånd gäller för ett totalt uttag av 2 650 000 ton berg och 1 380 000 ton grus fram till den 15 mars 2020. Den mängd brytbart berg som återstår av den totala tillståndsgivna mängden är begränsad, då efterfrågan på bergmaterial inom täktens avsättningsområde är stor. Bryttakten har därför minskats för att brytning ska kunna pågå hela den nu gällande tillståndstiden. Det innebär att produktionstakten i dag är lägre än efterfrågan på material.

Den totala mängden tillståndsgiven brytning (samtliga täkter) av bergmaterial inom avsättningsområdet överstiger dock med god marginal det årliga behovet. De flesta täkttillstånd har en marginal för att klara tillfälliga produktionstoppar. Den faktiska årliga tillgången på bergkrossprodukter är därför mindre än den totala mängden tillståndsgiven brytning, vilket återspeglas i att efterfrågan på material från den aktuella täkten överstiger tillgången (nuvarande brytningstakt). Tillgången på en specifik bergkrossprodukt kan även vara begränsad, trots att den totala mängden av samtliga bergkrossprodukter överstiger behovet.

Eftersom täkten i Hynboholm under lång tid stått för en stor del av materialbehovet i Karlstad och Kil skulle en avslutning av verksamheten innebära att detta behov behöver tillgodoses från andra täkter. Vidare skulle en nedläggning av verksamheten innebära att konkurrensförhållandena på marknaden för bergkrossmaterial förändras i betydande grad. Eftersom materialförsörjningen från den aktuella täkten utgör en betydande del (ca 1/3) av den totala efterfrågan inom avsättningsområdet bedöms täktens fortsatta drift vara av stor betydelse för att bibehålla en fungerande konkurrensutsatt marknad inom avsättningsområdet. Därmed bedöms att det finns ett angeläget samhällligt intresse för fortsatt drift av bergtäkten i Hynboholm.

Det finns därmed ett behov av den ansökta verksamheten.

Den sökta täktens lämplighet

Täkten i Hynboholm har ett bra läge ur transportsynpunkt. Transportavståndet till kunder och anläggningsprojekt är relativt litet jämfört med alternativa täkter. Anslutningsvägen från takten till väg 61 ligger i utförslutning, vilket innebär att det är lättrullat ner till väg 61. Anslutningen till väg 61 sker i separat påfartsfält, vilket ytterligare underlättar transporter och minimerar antalet accelerationer med tung last.

Fortsatt brytning innebär att mark som är kraftigt påverkad och sedan länge ianspråktagen för täktverksamhet fortsatt kan nyttjas. Ingen ny mark tas i anspråk. Eftersom verksamheten kan bedrivas utan att riskera menlig påverkan på Hynboholms grundvattenförekomst bedöms planerad verksamhet innebära en god hushållning med samhällets resurser.

Den ansökta vattenverksamheten medför att brytning kan ske ner till en djupare nivå än vad som tidigare gjorts. Detta innebär att mängden utbrutet berg från verksamheten är relativt stor i förhållande till påverkad markyta och att ingen ny mark tas i anspråk för ändamålet. Nyttan med vattenverksamheten bedöms överstiga kostnaden.

Sammantaget anser sökanden att såväl täktverksamheten som vattenverksamheten bör tillåtas.

De allmänna hänsynsreglerna

Verksamhetsutövaren införskaffar genom utförda och planerade utredningar den kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet inför planerad brytning under grundvattennivån.

Borrning, sprängning, krossning och sortering kommer att utföras av entreprenör med lång erfarenhet av verksamheterna. Arbetet utförs i enlighet med arbetarskyddslagens förordningar.

Den ansvarige för täktverksamheten har lång erfarenhet av driften i täkten. Kunskap om förändringar i bestämmelser och förordningar inhämtas fortlöpande via branschorganisationer.

Inför avsänkning av grundvattennivån har sökanden tillsett att erforderliga utredningar genomförts för att kunna säkerställa att verksamheten inte riskerar att påverka Hynboholms vattentäkt (se bilaga 3 till ansökan).

Stor vikt läggs vid att upprätthålla säkerheten vid täkten samt vid att vidta åtgärder för att minimera buller, vibrationer, damning och övrig inverkan på miljön. Bästa tillgängliga teknik används vid verksamheten. Den maskinella utrustningen uppfyller arbetarskyddslagstiftningens krav.

Täkten är väl etablerad i området. Täktverksamhet och annan miljöstörande verksamhet har bedrivits i området under lång tid. Täkten är strategiskt placerad med avseende på transportavstånd och vägförbindelser samt med avseende på avstånd till närmaste bostadshus.

Täktområdet är sedan länge ianspråktaget för täktverksamhet, vilket innebär att inget nytt markområde behöver tas i anspråk. Den ansökta vattenverksamheten medför att brytning kan ske under grundvattenytan och att mängden utbrutet berg från verksamheten därmed blir relativt stor i förhållande till påverkad markyta. Hushållningen med tillgänglig mark bedöms därmed vara god.

Utvinning av bergkross innebär att ianspråktagande av naturgrus kan minskas. I flera sammanhang kan bergmaterial ersätta eller komplettera naturgrus.

Verksamheten i täkten är i linje med regionala och nationella strävanden att minska uttaget av naturgrus.

Inom verksamheten används diesel av miljöklass 1, samt motor- och hydrauloljor av miljötyp. Dessa produkter kan inte med rimlig teknik och med motsvarande resultat ersättas med ur miljösynpunkt ännu bättre produkter.

De skyddsåtgärder och försiktighetsmått som vidtas för att förebygga störningar och skador för människor och miljön innebär rimliga kostnader för verksamheten. Bästa möjliga teknik i förhållande till rimlig ekonomisk nivå används.

Skada på miljön minimeras så långt det är möjligt. Kontroll av eventuell påverkan på grundvatten kommer att ske i enlighet med de villkor som anges i tillståndet.

Efterbehandling av täktområdet kommer att utföras i samråd med tillsynsmyndigheten. Som ekonomisk garanti för att efterbehandlingen kommer att utföras ställer sökande en säkerhet.

Ekonomisk tillåtlighet

Inga skadekostnader bedöms uppkomma till följd av den planerade verksamheten. Enskilda vattentäkter bedöms inte påverkas. Sammantaget bedöms den planerade verksamheten vara motiverad ur samhällsekonomisk synpunkt.

Skäl för dispens från skyddsföreskrifterna för Hynboholms vattenskyddsområde

De särskilda skäl för dispens från skyddsföreskrifterna för Hynboholms vattenskyddsområde som åberopas är följande.

- Fortsatt drift är av stor betydelse för att tillgodose samhällets behov av bergkross inom avsättningsområdet. Det bedöms därmed finnas ett angeläget samhälleligt intresse för fortsatt drift av tåkten i Hynboholm.
- En lokalisering till redan täktpåverkade områden är att föredra framför nyetablering i opåverkade områden.
- Utredningarna visar att en avsänkning av grundvattenytan är möjlig utan att risken för påverkan på Hynboholms vattentäkt eller enskilda vattentäkter ökar. Syftet med skyddsföreskrifterna motverkas därmed inte.

Sakägare

Sakägare i målet bedöms begränsas till ägare till direkt berörda fastigheter, Karlstads flygplats och Hynboholms vattentäkt enligt nedanstående tabell:

Fastighet/ verksamhet	Fastighetsägare/verksamhetsutövare	Adress
XX	J.G.O. (1/3) J.I.O. (1/3) U.B.O. (1/3)	
YY	K.G.A.G.	
ZZ	K.G.A.G. (1/6) G.E.G. (1/6) C.M.G. (1/6) L.F.G. (1/6) J.H.G. (1/6) U.M.J.G. (1/6)	
XY	A.M.M.-B.J. (49/300) U.K.W. (41/300) A.B.G. (1/12) O.I.J. (1/12) K.E.B. (1/8) S.H.P.V. (1/8) J.J.E.V. (43/600) C.F.G.V. (43/600) M.E.L.V. (43/600)	
Karlstad Airport	Karlstad Airport AB	
Hynboholms vattentäkt	Teknik- och fastighetsförvaltningen, Karlstads kommun	

Ekonomisk säkerhet

Den ekonomiska säkerhetens huvudsakliga syfte är att täcka kostnaderna för efterbehandling och återställningsåtgärder ifall verksamheten skulle behöva avslutas i förtid på grund av konkurs eller dylikt. Efterbehandlingen kommer att kräva följande åtgärder:

- Justering av släntkrön

- Allmänna säkerhets- och skyddsåtgärder
- Avveckling av maskinpark
- Anläggande av strand- och skyddszoner (sjö inom planerat brytområde)

I samband med att nuvarande tillstånd togs i anspråk år 2000 ställdes ekonomisk säkerhet i form av bankgaranti om 1 500 000 kr. Vid beräkning av storleken på ekonomisk säkerhet för nu ansökt täktverksamhet har schablonvärdet på 12 kr/m² brytområde och 6 kr/m² resterande verksamhetsområde använts:

$$12 \text{ kr/m}^2 \times 200\,000 \text{ m}^2 = 2\,400\,000 \text{ kr}$$

$$6 \text{ kr/m}^2 \times 170\,000 \text{ m}^2 = 1\,020\,000 \text{ kr}$$

$$\text{Totalt:} \quad \quad \quad 3\,420\,000 \text{ kr.}$$

INKOMNA YTTRANDE OCH SYNPUNKTER

Sveriges geologiska undersökning har i yttrande uppgett följande.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har tagit del av informationen om berggrundsgeologi, teknisk analys och användning av bergmaterialet. De har ur berggrundsperspektiv inget att erinra mot den planerade brytningen, då informationen visar materialets lämplighet. SGU avstår från att granska remissen ur ett grundvattenperspektiv.

Länsstyrelsen Värmland har i huvudsak anfört följande, så som domstolen uppfattat länsstyrelsens slutliga ställningstagande.

Länsstyrelsen anser inte att det finns några särskilda skäl att medge dispens från förbudet att bortleda grundvatten inom Hynboholms vattenskyddsområde i samband med täktverksamhet. Inte heller skulle en sådan dispens vara förenlig med föreskriftens eller förbudets syfte.

För det fall domstolen finner att dispens kan ges tillstyrker länsstyrelsen att tillstånd till täktverksamheten meddelas under förutsättning att Länsstyrelsens synpunkter beaktas. Länsstyrelsen har i ärendet samrått med SGU.

Skydd av vattentäkt

I syfte att skydda Hynboholms vattentäkt har länsstyrelsen meddelat vattenskydds-föreskrifter. Enligt vattenskyddsföreskrifterna 17 FS 2012:21 och 17 FS 2012:27 har inget generellt förbud mot täktverksamhet inom den tertiära zonen meddelats. Det är däremot förbjudet att leda bort grundvatten inom den tertiära zonen i samband med täktverksamhet. Syftet med bestämmelsen torde vara att skydda vattentäkten från kvantitativ påverkan.

Vattentäkten är mer sårbar i framtiden på grund av klimatförändringarna. Cirka 6 000 personer försörjs med dricksvatten från tunkten och den utgör också i viss mån reservtunkt för Sörmons vattentäkt. Skyddet av tunkten ska ses i ett långt tidsperspektiv, långt efter att en eventuell täktverksamhet avslutats. Länsstyrelsen kan inte se att det finns några särskilda skäl att medge dispens från föreskrifterna i detta avseende.

För det fall tillstånd meddelas bör det säkerställas att återinfiltration av allt länsvatten är möjlig på den plats bolaget har utsett för detta ändamål. En förutsättning för verksamhetens tillåtlighet är därför att allt länsvatten som pumpas upp, i samband med avsänkningen av grundvattennivån, även kan infiltrera tillbaka till grundvattenmagasinet inom vattenskyddsområdet. Länsstyrelsen har inte kompetens att bedöma dessa frågor men har i ärendet efterfrågat kompletterande uppgifter om infiltrationsdammarnas antal, storlek och beräknad infiltrationskapacitet.

Bolaget har i kompletteringen anfört att infiltrationskapaciteten i de lösa jordlagren i området antas vara goda men att infiltrationstester kommer att behöva utföras innan detaljprojektering av infiltrationsdammarna görs. Vid detaljprojekteringen kommer även antal, storlek och placering av dammarna att fastslås.

Enligt tillståndsansökan ska återinfiltrationen lokaliseras till ett område där det tidigare har bedrivits grustäktverksamhet. Enligt länsstyrelsens uppgifter har det tidigare funnits ett oljegrusverk inom detta verksamhetsområde. Vid den slutliga lokaliseringen av infiltrationsdammarna bör det därför kontrolleras att det inte finns någon risk för att eventuella föroreningar från tidigare verksamhet riskerar att påverka det vatten som ska återinfiltreras.

Lokalisering

Länsstyrelsen anser att bergtäktens lokalisering kan godtas.

Bergtäkten planeras att placeras inom tertiär vattenskyddszon för Hynboholms vattentäkt. Inom tertiär zon har inget generellt förbud mot täktverksamhet meddelats utan en bedömning behöver göras i det enskilda fallet baserat på de uppgifter som framkommit i ansökan.

Bergtäktverksamhet som bedrivs under grundvattenytan ger möjlighet att ha en bättre kontroll på eventuella vattenföroreningar jämfört med en konventionell bergtäkt. Sänkningen av grundvattenytan medför att grundvattenytan bildar en tratt i täkten. Vatten som infiltrerar täktområdet kommer att rinna mot sänktratten. Från denna lågpunkt pumpas allt vatten till täta sedimentationsdammarna med oljeavskiljning. Detta medför att bolaget ges förutsättningar att kunna ha en bättre kontroll på eventuella vattenföroreningar jämfört med en konventionell bergtäkt. Med en bra utformad egenkontroll bedöms risken för förorening av grundvattnet liten.

Länsstyrelsen anser att en lokalisering till redan täktpåverkade områden är att föredra framför nyetablering av täktverksamhet till tidigare opåverkade områden.

Utgående vatten från sedimentationsdammarna

I det fall sökt verksamhet meddelas tillstånd anser Länsstyrelsen att begränsningsvärden bör meddelas för utgående vatten från sedimentationsdammen.

Länsstyrelsen anser att de av bolaget föreslagna begränsningsvärdena för klorid, sulfat och nitrat kan bifallas.

Förutom de begränsningsvärden som bolaget har föreslagit för parametrarna klorid, sulfat och nitrat, bör även begränsningsvärde meddelas för utsläpp av olja.

Bolaget har anfört som orsak till att begränsningsvärde för olja inte ska meddelas att det inte finns några svenska kriterier framtagna för hur halter från analys av oljeindex ska bedömas. Länsstyrelsen anser därför att ett slutligt begränsningsvärde för oljeindex ska meddelas först efter en provotid på 2 år.

Under provotiden kan förslagsvis de riktvärden som miljöförvaltningen i Göteborg antagit för utsläpp av förorenat vatten till recipient och dagvatten gälla som begränsningsvärden, se ”Miljöförvaltningens riktlinjer och riktvärden för utsläpp av förorenat vatten till recipient och dagvatten R 2013:10”. För oljeindex är detta värde 1 mg/l.

Länsstyrelsen delar bolagets uppfattning att en incident som medför ett utsläpp av olja i tälten föranleder tätare provtagning av utgående vatten från sedimentationsdammarna.

I egenkontrollen bör även ingå analyser av PFAS och glykol med hänsyn till tälstens närhet till Karlstads flygplats.

Grundvattenrör

Länsstyrelsen anser att bolaget i samråd med tillsynsmyndigheten bör bestämma placering av grundvattenrör nedströms infiltrationsdammarna. Länsstyrelsen anser att bolaget efter en provotid på 2 år ska lämna förslag på begränsningsvärden för parametrarna klorid, sulfat, nitrat och oljeindex i grundvatten. Allmänkemiska parametrar bör också ingå i provtagningen av grundvattnet.

Närliggande verksamhet

Parallellt med denna prövning sker även en omprövning av verksamheten vid Karlstads flygplats. Länsstyrelsen förutsätter att prövningsmyndigheten, i det fall tillstånd medges, säkerställer att täktverksamheten kan ske parallellt med flygplatsens verksamhet.

Övriga villkor

Länsstyrelsen har inga erinringar mot de övriga villkor som bolaget har föreslagit i tillståndsansökan.

Miljönämnden i Karlstads kommun har i huvudsak anfört följande.

Miljönämnden översänder miljöförvaltningens tjänsteskrivelse som eget yttrande.

Sammanfattningsvis anser miljöförvaltningen att behovet av just denna täkt inte väger tyngre än den risk för vattentäkten som bergtäkten skulle kunna medföra.

En bergtäkt under grundvattennivån inom vattenskyddsområdet, inklusive den sjö som kommer att efterlämnas, strider mot miljöbalkens allmänna hänsynsregler. Det strider mot miljöbalkens 2 kap 6 § där det står att om ett mark- eller vattenområde ska tas i anspråk ska platsen vara lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön. Täkten skulle även strida mot miljöbalkens regel om god hushållning (3 kap 1§) där det anges att mark-och vattenområden skall användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Företräde skall ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning.

Lokaliseringen är inte lämplig och tillstånd bör inte medges eftersom det allmänna intresset med en tryggad vattenförsörjning bör anses vara viktigare än ytterligare en bergtäkt i området, särskilt med tanke på att det i dagsläget inte råder brist på bergmaterial i denna del av Karlstads kommun.

Vatten

Verksamhetsområdet ligger delvis inom tertiär skyddszon för Hynboholms vattenskyddsområde. Provpumpning och hydrogeologiska utredningar har gjorts för att undersöka bergets vattenförande förmåga för att kunna bedöma omgivningspåverkan vid en grundvattensänkning, både med avseende på strömning och kvalitet.

Sökandens slutsats från provpumpningen är att grundvattennivåerna i jord inte påverkats. Det teoretiska påverkansområdet i berg är ca 250 meter från schaktkant. Inom påverkansområdet finns inga privata brunnar. Sammanfattningsvis bedömer bolaget att sänkning av dagbrottet inte kommer att påverka grundvattenmagasinets kvantitativa eller kvalitativa status vid Hynboholms vattentäkt.

Tillrinningsområdet för vattentäkten är sådant att grundvatten utanför vattenskyddsområdet kommer att pumpas in i vattenskyddsområdet.

Resultaten av laboratorieanalyserna från provpumpningen indikerar dock inte att det skett någon påtaglig förändring av grundvattenkemin som skulle kunna indikera att grundvatten dras från nya områden med andra kemiska egenskaper. Stationära förhållanden uppnåddes dock inte inom tiden för provpumpningen, vilket betyder att viss osäkerhet råder.

En fördjupning av dagbrottet kan även medföra att grundvattendelaren sydväst-söder-sydost om bergtäkten succesivt kommer att förskjutas något längre bort från täktområdet. Det betyder att en större del av flygplatsvägen kommer att hamna inom tillrinningsområdet till vattentäkten. Då denna väg saltas, och även om flygplatsen har kontroll över saltningen osv, så innebär det en risk att vägsalt kan dras in i vattentäkten i större utsträckning än idag. En eventuell olycka på vägen får även större konsekvenser för vattentäkten om vägen ligger inom tillrinningsområdet än utanför.

Sökanden menar att med de försiktighetsåtgärder, vattenrening och kontroller de åtar sig bedöms planerad verksamhet inte påverka vattentäktens kemiska status. Miljöförvaltningen anser dock att det ändå finns en ökad risk för negativ påverkan på vattentäkten. Det skapas även en ej acceptabel sårbarhet för vattentäkten för all framtid i och med att den efterlämnar en öppen sjö.

När täktverksamheten avslutats och en sjö återstår finns det inget naturligt skyddsskikt mot eventuella föroreningar. Då bedrivs heller ingen verksamhet i tälkten och det framgår inte av ansökan att det kommer att ske någon kontroll av sjön. Risken för påverkan av bakteriell förorening eller annan okontrollerad föroreningstillförsel är då utom kontroll för all framtid med risk för att vattentäkten tar skada.

I samrådsunderlaget som svar på miljöförvaltningens fråga om riskerna med en öppen sjö nämner bolaget att bildandet av en sjö inte nämnvärt kommer att skilja sig från dagens situation eftersom det redan idag finns flera äldre grusgropar där grundvattenytan tidvis når markytan. Vilket som är det bästa sättet att efterbehandla tälkten på, för att minska risken för att vattentäkten kan skadas, är något som hanteras i ett separat ärende i samband med efterbehandlingen. Som det ser ut idag skulle efterbehandlingen till exempel kunna innebära att de mindre ytor där det idag stundvis är en vattenyta kan behöva täckas med ett skyddande jordlager och vegetation, om det är så att det är grundvatten som står i dagen, vilket inte är klargjort. Möjligheten att täcka med ett skyddande jordlager och vegetation efter avslutad täktverksamhet kommer inte att finnas i det fall det efter avslutad täkt återstår en 15 meter djup sjö, med en yta på 20 hektar.

Av Naturvårdsverkets handbok 2010:5 om vattenskyddsområde anges att täktområden som berövats ett naturligt skydd i form av vegetation och ytliga jordlager bör få ett återskapat skyddslager. Inom öppna täktområden bör ett vegetationstäckes återställas så snart som möjligt efter brytning. Efterbehandlingsåtgärder bör vara väl preciserade och anpassade efter området. Syftet

med dessa är att öka skyddet mot förändringar i grundvattnets kvalitet, spridning av föroreningar, försurning av grundvattnet och ändrade grundvattennivåer.

Behovet

Sökanden anger att den totala mängden tillståndsgiven brytning (samtliga täkter) av bergmaterial inom avsättningsområdet med god marginal överstiger det årliga behovet.

Det finns i de västra delarna av Karlstad nu fyra bergtäkter, vilket är inom samma marknadsområde som nu sökt täkt. Dessa bergtäkter har tillsammans tillstånd att leverera ca 2,3 miljoner ton krossberg per år. Av dessa har en täkt obegränsad tillståndstid och de övriga har tillstånd som gäller till år 2020, 2023 respektive 2047. För en av de täkter vars tillstånd snart upphör har ny tillståndsprocess påbörjats och för den andra är avsikten att nytt tillstånd kommer att sökas.

Bergkvaliteten på den aktuella platsen har kulkvarnsvärde 12. Detta värde betyder att berget är inom klass 2 med avseende på bergkvalitet för väg. Klass 1 är bäst och klass 4 sämst). Användningsområdena för detta berg kan vara många men kvalitén är inte exceptionell eller unik i området. Bergkvaliteten i de övriga täkterna inom västra delen av Karlstads kommun har kulkvarnvärden inom klass 1-2.

Sökanden hänvisar till att fortsatt täktverksamhet behövs för att bibehålla en fungerande marknad inom avsättningsområdet. Enligt Mark- och miljööverdomstolens mening i ett annat mål (MÖD 2003:108) kan det samhällliga intresset av en fungerande konkurrensutsatt marknad vägas in. Däremot kan en enskild verksamhetsutövares eget intresse av att kunna konkurrera på en marknad inte tillmätas betydelse vid tillståndsprövningen. Miljöförvaltningen anser att det i detta fall är tydligt att det inte finns ett så stort samhällligt intresset av att just denna täkt behövs, så att det skulle väga tyngre än den risk det kan medföra att bedriva täkt under grundvattennivån inom vattenskyddsområde med vattentäkt som förser ca 5 700 personer med dricksvatten. Den skada som täkten kan befaras orsaka väger tyngre än behovet av materialet och tillstånd bör därför inte ges. Miljöbalken tar

heller inte hänsyn till konkurrens och lokal marknadsstruktur. I detta mål bör man se till vad som är av störst samhällsligt intresse, och det är en säker vattenförsörjning.

Övriga aspekter

Med avseende på övriga aspekter såsom naturvärden och friluftsliv, buller och vibrationer, trafik och damning så har inte miljöförvaltningen några synpunkter.

Avstånd till närmast boende är relativt stort, ca 800 meter, öster ut. Klagomål på störningar från tälkten, eller tillhörande transporter, så som den bedrivs idag är inte vanligt förekommande.

Yrkanden och villkor

Om tillstånd beviljas anser miljöförvaltningen att följande behöver beaktas.

Miljöförvaltningen utgår ifrån att yrkande, om ansökan om dispens från skyddsföreskrifterna för Hynboholms vattentäkt avseende bortledning av grundvatten, ska utgå i och med att vattnet ska återföras inom vattenskyddsområdet.

Miljöförvaltningen anser att yrkandena behöver förtydligas så att det framgår tydligt hur tiden för framställande av anspråk i anledning av oförutsedd skada ska räknas. Ska de 10 åren börja räknas efter att beslutet vunnit laga kraft, efter att tillståndstiden gått ut, efter att pumpning av grundvatten påbörjats, efter att pumpning av grundvatten avslutats, brytning upphört, efter att arbetena inklusive återställandet är klara etc?

Miljöförvaltningen anser att det är viktigt att det av ett kontrollprogram framgår hur verksamheten ska kontrolleras med avseende på vad som ska analyseras, mätmetod, mätfrekvens och utvärderingsmetod osv samt inom vilken tid ett förslag till kontrollprogram ska lämnas till tillsynsmyndigheten, t ex senast 6 månader efter att beslutet vunnit laga kraft. Detta bör förtydligas i villkor.

Bolaget nämner, under punkt 6.1 i bilaga 3 Hydrogeologi, att kontroll och uppföljning av grundvattennivåer föreslås ske regelbundet under hela den tid bergtäktsverksamhet pågår och fram till dess att grundvattennivån åter stabiliserats efter avslutad verksamhet. Det uppskattas kunna ta 15-30 år innan vattennivån i dagbrottet är helt återställd. Miljöförvaltningen anser att detta åtagande om kontroll bör ställas som tydligt krav i villkor.

Teknik- och fastighetsnämnden i Karlstads kommun har i huvudsak anfört följande.

Teknik- och fastighetsnämnden avråder starkt domstolen att bevilja tillstånd med hänsyn till påverkan på vattenresursen. Teknik- och fastighetsnämnden godkänner teknik- och fastighetsförvaltningens tjänsteyttrande som inlägga till domstol.

Bakgrund

Verksamhetsområdet ligger till stora delar inom tertiär skyddszon för Hynboholms vattenskyddsområde och inom grundvattenförekomsten Sörmon, VISS EU_CD: SE659133-135830.

Teknik- och fastighetsnämnden har som huvudman för Hynboholms vattentäkt yttrat sig i tidigare ärenden gällande denna täktverksamhet inom vattenskyddsområdet. Nämnden tillstyrkte då fortsatt täktverksamhet eftersom befintlig täkt bl a har bra transportavstånd och ligger inom bullerstörningszon för Karlstads flygplats. Teknik- och fastighetsnämnden tillstyrkte dock den fortsatta verksamheten under förutsättning att tillräckliga skyddsavstånd till grundvattnet hålls.

I den nya processen med att söka tillstånd för bergguttag i grundvattnet har teknik- och fastighetsförvaltningen både i ärendet med provpumpning och i samrådsskedet framfört att förvaltningen inte anser att det är förenligt med grundvattenskyddet för vattentäkten att bedriva täktverksamhet i grundvattnet. Riskerna för den framtida dricksvattenförsörjningen är för stora.

Vattendelare och vattenskyddsområde

Täktområdet ligger inom Hynboholms vattenskyddsområde där det enligt antagna skyddsföreskrifter av länsstyrelsen råder förbud mot grundvattenbortledning. Sökande har utfört provpumpning och hydrogeologiska utredningar för att bedöma omgivningspåverkan vid en grundvattensänkning i bergtäkten. I PM hydrogeologi anges att en sänkning av täktbotten inte bedöms påverka vare sig kemisk eller kvantitativ status hos Hynboholms vattentäkt med de försiktighetsmått och kontroller som planeras. I samma utredning anges att en fördjupning av dagbrottet kan medföra att grundvattendelaren sydväst-söder-sydost om bergtäkten successivt kommer att förskjutas något längre bort från täktområdet, upp mot 300 meter från schaktkant. Det innebär att den ansökta bergtäkten orsakar att områden utanför vattenskyddsområdet, dvs större delen av flygplatsvägen och flygplatsens parkering, hamnar inom tillrinningsområdet för vattentäkten. Konsekvenser för detta saknas i ansökan/miljökonsekvensbeskrivningen. En flytt av vattendelare bör medföra att vattenskyddsområdets gräns flyttas. Kostnaden för att genomföra en ändring av vattenskyddsområdet bör bergtäktsverksamheten bära, inte vattentäktens huvudman.

Rening av länsvattnet

Sökanden beskriver att reningsanläggningen för rening av kväve och suspenderat material ska utformas med anläggande av översilningsytor och efterföljande reningsdammar där kväverening ska ske med de bakteriella processerna nitrifikation och denitrifikation. Vattnet luftas "passivt" utan hjälp av mekanisk syretillförsel genom att låta det rinna på översilningsytor. Nitrifikationsprocessen är dessutom en temperaturkänslig process och teknik- och fastighetsförvaltningen är tveksam till hur väl nitrifikationen på översilningsytorna kommer att fungera vintertid. Dessutom är det oklart hur nederbörd (regn och snö) som faller på anläggningen kommer att hanteras för att undvika översvämning med följd att orenat läns hållningsvatten rinner vidare utanför anläggningen. Vidare presenteras inte i ansökan hur sökande säkerställer att det finns tillräckligt med organiskt material till det sista denitrifikationssteget för att en tillfredsställande kväverening ska kunna ske.

Även om man har en fungerande egenkontroll, är det svårt att göra något om ovanstående rening fungerar dåligt. En mer styrningsbar och övervakningsbar process saknas. Om den ansökta verksamheten skulle få tillstånd, är viktigt att fastställa begränsningsvärden per kvartal, för att säkerställa en viss nivå på reningen över året.

I miljökonsekvensbeskrivningen redovisas kompletterande provtagning avseende klorid i brunnar och grundvattenrör. Proverna visar på fortsatt mycket hög kloridhalt i Brunn B 1, 818 mg/l, jämfört med halten 4-8 mg/l i de uppströms liggande provpunkterna, och med medelhalten av klorid i hela vattenförekomsten Sörmon och Hynboholms vattentäkt som är 14 mg/l. Teknik- och fastighetsförvaltningen anser inte att det är förenligt med vattentäktens skyddsbehov, med god vattenförvaltning och med miljömålet Grundvatten av god kvalitet att infiltrera detta vatten. Beviljas sökande tillstånd, anser förvaltningen att det inte ska tillåtas att infiltrera vatten med sämre kvalitet än vad råvattenkvaliteten är vid Hynboholms vattentäkt idag. I stället bör det grundvatten som är förorenat med av bl a klorid pumpas upp och föras bort från grundvattenmagasinet. Det finns också risker med anledning av ett oljegrusverk som tidigare funnits på området.

Det gäller t ex vattnet från Brunn B 1. Att beskriva att rening sker i form av utspädningseffekt är inte ett sätt att bedriva en täktverksamhet därtill inom ett vattenskyddsområde.

Efterbehandling

I miljökonsekvensbeskrivningen, sidan 15 stycke 6 beskrivs jordlagren och deras sårbarhet. I sammanhanget är det snarare grundvattnets sårbarhet som bör vara i fokus. Här utgör marktäcket, dvs vegetationen och de jordlager som med tiden utbildas naturligt på markytan, ett betydande skydd mot grundvattenförorening. Att göra som i ansökan - bryta under grundvattenytan och efter avslutad täktverksamhet lämna en öppen vattenyta - innebär en ökad och oacceptabel risk för grundvattenförorening för all överskådlig framtid. Grundvattenmagasinets sårbarhet ökar ju större yta inom bergtäktsområdet som är oskyddad. Att det redan finns äldre

grusgröpar där grundvattenytan går i dagen är inget skäl att medge ytterligare sådana, tvärtom.

Förvaltningen anser att begreppet Skogssjö som används i handlingarna är vilseledande. I det fall bergtäkt under grundvattenytan beviljas bör täkten efterbehandlas genom att lägga lösa jordlager på bergytan så att markytan återställs till en nivå som medger att högsta grundvattenytan ligger under markytan, och att vegetation etableras så att markskiktet kan utveckla en skyddande funktion. Enligt Naturvårdsverkets handbok 2010:5 om vattenskyddsområden anges ovanstående som god efterbehandling. Möjligheten att täcka med ett skyddande jordlager och vegetation efter avslutad täktverksamhet kommer inte att finnas i det fall det efter avslutad täkt återstår en 15 meter djup sjö, med en yta på 20 hektar.

Miljökonsekvensbeskrivningen (MKB)

Förvaltningen delar inte sökandens beskrivning på flera punkter i miljökonsekvensbeskrivningen. För vissa risker saknas dessutom en beskrivning av konsekvenser. Några är redan nämnda ovan.

Enligt tabell 2 värderas grundvattenpåverkan som måttlig till följd av återinfiltration av läns hållningsvatten. Vidare bedöms inte alls påverkan av att lämna en öppen grundvattensjö efter avslutad täkt. I samma tabell bedöms sedan utsläpp ha ännu mindre påverkan. Förvaltningen gör en annan bedömning, påverkan blir mer betydande.

Resurshushållning bedöms bara när det gäller bergresursen. Men även vattenresursen påverkas. I MKB s 5 anges att den kommunala översiktsplanen utpekar området som potentiellt område för grus/sandtäkt. Ansökan däremot gäller bergtäkt.

Konsekvenserna för vattentäkten och vattenförekomstens status av den sammantagna verksamheten vid bergtäkt under grundvattenytan och infiltration av läns hållningsvatten redovisas inte.

Konsekvensen av förorening av mark och grundvatten i samband med spill bör analyseras. Förvaltningens bedömning är att påverkan av en grundvattenförorening kan medföra att vattentäkten slås ut, vilket vore en allvarlig och oacceptabel konsekvens.

Behov

Sökanden beskriver i ansökan att den totala mängden tillståndsgiven brytning av bergmaterial inom avsättningsområdet (samtliga täkter) med god marginal överstiger det årliga behovet. Enligt uppgift från miljöförvaltningen i Karlstads kommun finns ytterligare fyra bergtäkter inom samma marknadsområde vilka tillsammans har tillstånd att leverera ca 2,3 miljoner ton krossberg per år.

Den sökta verksamheten avser brytning av granitisk gnejs, som enligt miljökonsekvensbeskrivningen s 12 förekommer i stor omfattning.

Mot bakgrund av bergartstyp och möjligt produktionsuttag per år kan man ifrågasätta om detta är rätt plats för bergtäkt under grundvattenytan, och de risker som följer med det.

Sammanfattningsvis

Förvaltningen anser alltså att det inte är förenligt med grundvattenskyddet för vattentäkten att bedriva täktverksamhet i grundvattnet. Både vattentäkten och vattenförekomsten Sörmon har ett högt skyddsvärde. Tiden för framställande av anspråk med anledning av oförutsedd skada bör sättas längre än av sökanden föreslagna 10 år.

Risker med verksamheten och med efterlämnandet av en grundvattensjö gör att förvaltningen inte tillstyrker en ansökan om täktverksamhet i grundvatten. Nyttan av vattenförsörjningen väger tyngre än nyttan av denna bergtäkt under grundvattenytan.

SÖKANDENS BEMÖTANDE

Sökanden har till bemötande av framförda synpunkter från motstående intressen på ansökan i huvudsak anfört följande.

Sökanden instämmer i SGU:s bedömning avseende materialets lämplighet. Efterfrågan på krossmaterial idag överstiger produktionen och kommer att öka. En stor del av det utbrutna materialet kan inte användas fullt ut, ett exempel är isgrus där utvinningsgraden är bara 20 % av det utbrutna materialet.

Vad gäller påverkan på grundvatten och vattentäkten så utgör påverkansområdet området där trycksänkningen i berget är större än 0,3 m vid en länshållning av planerad täktbotten. Dagbrottets tillrinningsområde avgränsas däremot av grundvattendelare och definieras som det område från vilket vatten rinner mot och tillförs dagbrottet.

Öster-söder-väster om dagbrottet förkommer med stor sannolikhet rörliga grundvattendelare i berg som styrs av topografiska höjdlägen med berg i dagen eller ytligt liggande berg. Detta innebär att nuvarande grundvattenyta i området inte är plan.

Den avsänkningstratt som utbildas runt dagbrottet vid en sänkning av täktbotten blir en tilläggsavsänkning som superpositioneras på de nuvarande grundvattennivåerna i området vilket kan medföra en viss förskjutning av den hydrauliska grundvattendelaren i berg i riktning bort från dagbrottet. Eftersom grundvattendelaren i berg kan förväntas vara styrd av topografin kommer sannolikt endast en mindre förflyttning av dess position att ske. Tillrinningsområdet till bergtäkten blir därför mindre än det beräknade påverkansområdet. Efter avslutad verksamhet kommer påverkansområdet att succesivt minska och eventuellt förskjutna grundvattendelare att återgå till sitt ursprungliga läge.

Infiltrationskapaciteten i de lösa jordlagren i det utpekade området bedöms vara goda. Infiltrationstester planeras genomföras inför detaljprojekteringen för att säkerställa att området har tillräcklig infiltrationskapacitet. Bedömt ytbehov för

infiltration är 180-360 m². Planerad yta för infiltration är ca 1 600 m². Denna yta kan utökas med drygt 6 000 m² om så krävs. Därtill finns ytterligare reservyta om ca 3000 m², se uppdaterad tätkarta, bilaga till komplettering daterad 2018-11-09.

Inom ramen för planerade infiltrationsförsök kommer provtagning av jordlager att utföras. Planerad provtagning kan kompletteras med analys av oljekolväten där en kostnadseffektiv undersökning förutsätter mer exakt information om var oljegrusverk och upplag av oljegrus varit lokaliserat. Undersökningens omfattning beslutas i samråd med tillsynsmyndighet.

Risken för negativ påverkan på vattentäkten i Hynboholm från en eventuellt ökad tillrinning från flygplatsens terminalområde och väg 707 vid en fördjupning av dagbrottet bedöms som tidigare liten. Förändringar av vattentäktens tillrinningsområde bedöms bli av mindre omfattning enligt ovan varför ingen markant förändring mot dagens situation bedöms ske. Den reningsanläggning som planeras ger goda möjligheter till kontroll av vattenkvaliteten varför inga ytterligare åtgärder bedöms krävas i nuläget.

Störst påverkan från vägsalt bedöms orsakas av saltning av väg 61. Väg 61 tillhör en annan underhållsklass där en högre saltgiva används, ligger närmare vattentäkten och sträcker sig även delvis in i sekundärzon. Inom vattenskyddsområdet finns heller inget förbud mot halkbekämpning med salt varför man inte bör ha identifierat detta som en stor risk för vattentäkten i riskanalysen.

Eftersom ingen markant förändring förväntas ske av grundvattendelarens läge och att tertiära zonen redan i dag sannolikt avviker från läget av den verkliga grundvattendelaren bedöms en fördjupning av dagbrottet inte föranleda någon justering av vattenskyddsområdet.

Detaljprojektering av reningsanläggningen kommer att utföras i ett senare skede. Tillgång på organiskt material i syfte att skapa syrefria förhållanden för en

fungerande denitrifikation och andra drifttekniska frågor redovisas i samband med detaljprojektering.

Avseende risken för vattenkvalitetsförändringar i råvattnet i Hynboholm bedöms kvävehalten som årsmedelvärde vara mest relevant varför inga begränsningsvärden per kvartal kommer att föreslås. Förslag och motivering till begränsningsvärden (årsmedelvärden) för kväve i länsvatten som infiltreras redovisas i komplettering daterad 2018-11-09.

Mätning av grundvattennivåer i berg- och grustäkten visar att grundvattennivåerna är lägre i grustäkten än i bergtäkten varför grundvatten strömmar från bergtäkten till grustäkten och vidare via jordlagren ner mot Hynboholm. Utförda nivåmätningar i bergtäktens botten visar att berget är helt vattenmättat upp till bergöverytan på grund av bergets låga genomsläpplighet.

När verksamheten vid ett fördjupat dagbrott avslutas kommer en sjöyta att bildas. När sjön är fullt utbildad kommer dess tillrinningsområde bli något större än nuvarande bergtäkt men tillrinningsområdet kommer ändå att vara litet då sjön ligger i ett höjdområde. Berget kommer inte att leda mer vatten efter avslutad verksamhet jämfört med idag. Det har enligt ovan konstaterats att berget är vattenmättat upp till bergöverytan och att större delen av grundvattenbildningen till bergtäkten rinner över i jordlagren. Detta kommer även vara fallet efter avslutad verksamhet när nivån i sjön stigit upp till den naturliga grundvattennivån i berget. Grundvattenströmningen från bergtäkten kommer efter avslutad verksamhet att ske på samma sätt som den gör idag vilket medför att känslighet och möjligheten till naturlig rening i befintliga jordlager under strömning ner mot Hynboholm inte kommer att skilja sig från dagens situation.

Sjöns omsättningstid kommer att vara stor vilket medför en betydande fördröjning av en eventuell förorening som tillförs sjön, vilket ger handlingsutrymme. De föroreningshalter som når de mättade jordlagren via strömning från sjön kommer även att bli lägre på grund av utspädning jämfört med om en förorening skulle nå

grundvattenmagasinet genom spill på nuvarande markyta i berg/grustäkten. Ett utsläpp till sjön bedöms inte vara utom kontroll då det generellt är lättare att hydrauliskt styra strömningen i sjön jämfört med att hydraulisk innesluta en förorening i grundvattenmagasinet i lösa jordlager. För att vända strömningen från sjön krävs att mer vatten pumpas ut än vad som tillrinner via grundvattenbildning.

Från grustäkten ner till Hynboholm utgörs grundvattenmagasinet i jord av ett antal mindre magasin åtskilda av bergtrösklar. Gradienten är låg inom dessa magasin, uppskattningsvis 1-2 ‰. Strömningsvägen ner mot Hynboholm uppskattas vara ca 2,5 km. Detta ger en ungefärlig strömningstid på 20-30 år för en huvudsakligen välsorterad sand. Överslagsberäkning utifrån storlek på primär- och sekundärzon ger en transporttid i samma storleksordning.

Sammantaget bedöms inte sårbarheten öka med en öppen vattenyta utan möjligheten till naturlig rening i jordlager bedöms inte skilja sig nämnvärt från dagens situation. Strömningstiden ner till vattentäkten i Hynboholm i storleksordningen 20-30 år ger även möjlighet till fastläggning och nedbrytning.

Av Bilaga 3 till ansökan framgår att ingen påverkan från den beskrivna verksamheten bedöms ske vare sig på grundvattenmagasinets kvantitativa eller kemiska status. I komplettering till ansökan daterad 2018-11-09 redovisas även beräkningar av vilka halter av nitrat, klorid och sulfat som bedöms kunna infiltreras utan att magasinets kemiska status försämras.

Sammantaget innebär ovanstående att förutsättningarna för att ha kontroll på eventuella föroreningar och förhindra att de transporteras vidare till infiltrationsdammen är goda. Risken för att ett eventuellt spill medför påverkan på grundvattnet minskar, eftersom reningsdammarna möjliggör mycket god kontroll och bättre förutsättningar för att avlägsna eventuell oljeförorening, jämfört med idag.

Verksamheten bedöms kunna bedrivas utan att det sker någon påverkan på grundvattenförekomstens kvantitativa eller kemiska status. Lokaliseringen av täkten uppfyller kraven i miljöbalkens hänsynsregler.

Täktområdet är sedan länge ianspråktaget för täktverksamhet, vilket innebär att inget nytt markområde behöver tas i anspråk. Brytning under grundvattenytan innebär att mängden tillgängligt bergmaterial blir stort i förhållande till påverkad markyta. Risken för påverkan på grundvattnet är liten.

Sammantaget innebär ovanstående att verksamhetens lokalisering innebär minsta möjliga intrång och olägenhet för människor och miljö samt god hushållning med mark och andra naturresurser.

Sökanden godkänner att begränsningsvärde för olja meddelas efter en provotid om 2 år. Vidare föreslår sökanden att provtagningsfrekvens för PFAS och glykol fastställs i kontrollprogram i samråd med tillsynsmyndighet. Kontrollprogrammet föreslås innehålla en möjlighet till justering av provtagningsfrekvensen enligt följande. Om inte PFAS och glykol påträffas över rapporteringsgräns under de första 5 åren kan parametrarna utgå alternativt provtagningsfrekvensen justeras.

YRKANDEN OM ERSÄTTNING FÖR RÄTTEGÅNGSKOSTNADER

I den del av målet som avser vattenverksamhet har länsstyrelsen yrkat ersättning för rättegångskostnader med 12 000 kr och teknik- och fastighetsnämnden med 124 710 kr.

Teknik- och fastighetsnämnden har anfört bl.a. följande i anslutning till rättegångskostnadsyrkandet. Då förvaltningen inte själv besitter erforderliga kunskaper inom de områden som var inför provning i målet, var de tvungna att anlita biträde i form av en erfaren konsult; C.F., Vattenresursexpert Tekn Dr Grundvattenkemi, Tyréns AB. Timarvodet för henne har varit 1 100 kr. Det är det belopp som Tyréns AB har fakturerat som yrkandet avser.

Grus och Makadam i Värmland AB har medgett länsstyrelsens yrkande. Bolaget har emellertid motsatt sig teknik- och fastighetsnämndens yrkande med motiveringen att kostnaden bedöms vara oskäligt hög och inte skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt.

DOMSKÄL

Grus och Makadam i Värmland AB (bolaget) har erforderlig rådighet för den ansökta verksamheten.

Mark- och miljödomstolen bedömer att ingiven miljökonsekvensbeskrivning, tillsammans med ingivna kompletteringar samt upplysningar under huvudförhandling och syn, uppfyller kraven i 6 kap. miljöbalken.

Det är i målet fråga om fortsatt brytning i en befintlig bergtäkt dock att brytningen avses ske under grundvattenytan varför en sänkning av grundvattenytan är nödvändig. Ansökan omfattar därför bortledning av grundvatten och verksamhetsutövaren avser även att återinfiltrera det bortledda vattnet i anslutning till täkten för att inte påverka grundvattenmagasinet kvantitativt.

Domstolen kan konstatera att den ansökta täktverksamheten i många hänseenden uppfyller de krav som kan ställas på en sådan verksamhet med hänsyn till tillämpbara bestämmelser i miljöbalken. Det är fråga om fortsatt brytning i en befintlig täkt vilket är att föredra framför öppnande av nya täkter. Den är mycket bra lokaliserad vad avser risk för störningar till följd av buller och andra olägenheter. Vidare är lokaliseringen bra med hänsyn till transporter och närhet till tätorter där efterfrågan på krossmaterial torde vara stor. Bergmaterialet är lämpligt för den användning som avses. Det är dock ett material som kvalitetsmässigt kan utvinnas ur andra täkter i närområdet. Behovet av materialet ligger enligt bolaget mest på att det finns en efterfrågan på krossmaterial i närområdet och inte på att, såsom domstolen uppfattat det, materialet har några särskilt efterfrågade egenskaper. Bolaget har vidare uppgett att den tillståndsgivna mängden i området i

och för sig överstiger det årliga behovet men att den faktiskt tillgängliga mängden är mindre än den tillståndsgivna. Domstolen finner vid en samlad bedömning att förutsättningar att ge tillstånd till ansökt verksamhet finns om inte vore för det som domstolen tar upp i det följande.

Den ansökta täktverksamheten är belägen i den tertiära zonen inom skyddsområdet för Hynboholms vattentäkt, där det enligt föreskrifterna är förbjudet att bortleda grundvatten i samband med täktverksamhet (Länsstyrelsen i Värmlands läns beslut den 25 september 2012 i ärendet med dnr 513-278-2012). Bolaget har därför i målet ansökt om dispens från förbudet att bortleda grundvatten inom området. Frågan om dispens kan beviljas är en grundläggande förutsättning för om ett eventuellt tillstånd till själva täktverksamheten ska kunna lämnas. Rent allmänt kan det naturligtvis diskuteras om det här är fråga om en bortledning när det bortledda vattnet avses att återinfiltreras inom avrinningsområdet. Domstolen anser emellertid, liksom länsstyrelsen, att det definitionsmässigt är fråga om en sådan bortledning av grundvatten som avses i föreskrifterna och som därmed omfattas av förbudet. Utgångspunkten för domstolens bedömning är också att förbudet sannolikt har tillkommit för att skydda grundvattenförekomsten såväl kvantitativt som kvalitativt. I beslutet att inrätta vattenskyddsområdet anges bl.a. att den tertiära zonen syftar till att skydda från föroreningar som i ett långt tidsperspektiv kan påverka vattentäkten. Föreskrifterna har tillkommit efter att nuvarande täktverksamhet påbörjats varför risken för påverkan på grundvattenförekomsten av fortsatt täkt under grundvattenytan med största sannolikhet beaktats då föreskrifterna utformades.

Bestämmelserna om skydd av områden, däribland vattenskyddsområden, återfinns i 7 kap. miljöbalken. Av 7 kap. 22 § framgår att kommunen eller länsstyrelsen ska meddela sådana föreskrifter om inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter inom ett vattenskyddsområde som behövs för att tillgodose syftet med området. Vidare framgår av andra stycket i paragrafen att kommunen eller länsstyrelsen får meddela dispens från föreskrifter som den har meddelat för ett vattenskyddsområde om det finns särskilda skäl. Enligt 7 kap. 25 § ska vid frågor om skydd av områden hänsyn tas även till enskilda intressen. En inskränkning i enskilds rätt att använda

mark eller vatten som grundas på en skyddsbestämmelse i kapitlet får därför inte gå längre än som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses. Av 7 kap. 26 § framgår att dispens från förbud eller andra föreskrifter som meddelats med stöd av detta kapitel får ges endast om det är förenligt med förbudets eller föreskriftens syfte. Av rättspraxis följer att vid prövning av om dispens kan ges från ett förbud enligt 7 kap. miljöbalken ska restriktivitet råda och att utrymmet att ge tillstånd från ett förbud är större än att ge dispens.

Bolaget har som särskilda skäl för dispens från vattenskyddsföreskrifterna åberopat följande.

- Fortsatt drift är av stor betydelse för att tillgodose samhällets behov av bergkross inom avsättningsområdet. Det bedöms därmed finnas ett angeläget samhälligt intresse för fortsatt drift av tälten i Hynboholm.
- En lokalisering till redan täktpåverkade områden är att föredra framför nyetablering i opåverkade områden.
- Utredningarna visar att en avsänkning av grundvattenytan är möjlig utan att risken för påverkan på Hynboholms vattentäkt eller enskilda vattentäkter ökar. Syftet med skyddsföreskrifterna motverkas därmed inte.

Domstolen kan inte se att vad bolaget har anfört eller vad som i övrigt framgår av utredningen i målet utgör något särskilt skäl att meddela dispens från vattenskyddsföreskrifterna för verksamheten. Som domstolen återkommer till nedan är det inte heller klarlagt att återinfiltrationen kan ske på ett sådant sätt att risken för påverkan på vattentäkten, kvalitativt eller kvantitativt, är försumbar. En dispens skulle därmed inte heller vara förenlig med förbudets eller föreskrifternas syfte. Den intresseavvägning som ska göras enligt 7 kap. 25 § leder inte till någon annan bedömning. Det har t.ex. inte framkommit att behovet av bergtälten, vare sig volymmässigt eller med hänsyn till materialets egenskaper, skulle utgöra ett sådant intresse att det på något sätt skulle väga tyngre än det skydd av vattentäkten som föreskrivits i föreskrifterna till vattenskyddsområdet. Med hänsyn till det anförda ska ansökan om dispens från förbudet i föreskrifterna för vattenskyddsområdet att

bortleda grundvatten avslås. Redan på grund av detta följer att tillstånd enligt miljöbalken till ansökt verksamhet inte kan ges.

När det gäller tillståndsprövningen enligt miljöbalken kan emellertid vidare nämnas att domstolen anser att det inte är klarlagt att återinfiltrationen kan ske på ett sådant sätt att risken för påverkan på vattentäkten är försumbar. Den utredning som presenterats i den delen visar inte med tillräcklig säkerhet att det är möjligt att infiltrera vattnet på ett sådant sätt att kvalitet och kvantitet inte påverkas negativt inom avrinningsområdet, bl.a. mot bakgrund av att sökanden uppgett att de områden som bolaget angett som lämpliga för infiltration ska utredas mer i detalj först i ett senare skede och att inga infiltrationsförsök har genomförts. En återinfiltration av bortpumpat vatten inom avrinningsområdet innebär trots allt, även om det genomgått en reningsanläggning, en inte försumbar risk för förorening av grundvattenförekomsten. Dessutom kan det kvantitativt sett på föreliggande utredning inte heller uteslutas att det finns risker för att det infiltrerade vattnet avrinner mot annat håll än vad som förutsätts i utredningen. Vidare kan den täktsjö, som kommer att bildas efter bergtäktens avslutande, innebära en källa för negativ påverkan på grundvattenförekomsten sett i det långa tidsperspektiv som man måste beakta när det gäller skyddet av en dricksvattentäkt. Även detta gör att det saknas förutsättningar att ge tillstånd enligt miljöbalken till den ansökta verksamheten.

Länsstyrelsens yrkande om ersättning för rättegångskostnader är medgett och ska bifallas. Teknik- och fastighetsnämnden är som huvudman för Hynboholms vattentäkt sakägare i målet och har därmed rätt till ersättning för rättegångskostnader i den mån de varit skäligen påkallade för tillvaratagande av nämndens rätt. Målet har rört grundvattenfrågor av komplicerad art och utredningen har varit relativt omfattande. Det är förståeligt att nämnden har anlitat en extern konsult. Domstolen anser emellertid att det yrkade beloppet är för högt i förhållande till målets art och omfattning. Skälig ersättning uppgår enligt domstolens uppfattning till 80 000 kr.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD-01)

Överklagande senast den 13 november 2019.

Stefan Mattsson

Nils-Göran Nilsson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Stefan Mattsson, ordförande, och tekniska rådet Nils-Göran Nilsson samt de särskilda ledamöterna Stefan Andersson och Thorsten Blomquist.

Hur man överklagar

Dom i mark- och miljödomstol som första instans

MMD-01

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.

Hur man överklagar Mark- och miljööverdomstolens avgörande

Den som vill överklaga Mark- och miljööverdomstolens avgörande ska göra det genom att skriva till Högsta domstolen. Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till Mark- och miljööverdomstolen.

Senaste tid för att överklaga

Överklagandet ska ha kommit in till Mark- och miljööverdomstolen senast den dag som anges i slutet av Mark- och miljööverdomstolens avgörande.

Beslut om häktning, restriktioner enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken eller reseförbud får överklagas utan tidsbegränsning.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid, skickar Mark- och miljööverdomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Högsta domstolen.

Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande. Högsta domstolen får meddela prövningstillstånd endast om

1. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen eller om
2. det finns synnerliga skäl till sådan prövning, så som att det finns grund för resning, att domvillan förekommit eller att målets utgång i Mark- och

miljööverdomstolen uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Överklagandets innehåll

Överklagandet ska innehålla uppgifter om

1. klagandens namn, adress och telefonnummer,
2. det avgörande som överklagas (domstolens namn och avdelning samt dag för avgörandet och målnummer),
3. den ändring i avgörandet som klaganden begär,
4. de skäl som klaganden vill ange för att avgörandet ska ändras,
5. de skäl som klaganden vill ange för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
6. de bevis som klaganden åberopar och vad som ska bevisas med varje bevis.

Förenklad delgivning

Om målet överklagas kan Högsta domstolen använda förenklad delgivning vid utskick av handlingar i målet, under förutsättning att mottagaren där eller i någon tidigare instans har fått information om sådan delgivning.

Mer information

För information om rättegången i Högsta domstolen, se www.hogstodomstolen.se